

บทที่ 5

องค์การและการจัดรูปองค์การ

หัวข้อเรื่อง

1. ความนำ
2. ความหมายขององค์การ
3. วิัฒนาการของการจัดโครงสร้างและกระบวนการทำงานภายในองค์การ
4. การจัดองค์การและการจำแนกประเภทขององค์การ
5. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดองค์การตามวิธีการบริหารแบบสถานการณ์

แนวคิด

1. องค์การเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการบริหาร การจัดโครงสร้างขององค์การที่เหมาะสมกับสภาพการทำงาน จะส่งผลให้การบริหารงานที่ประสิทธิภาพได้
2. การจัดโครงสร้างขององค์การตามทฤษฎีการจัดองค์การในยุคดั้งเดิม เน้น 'การแสวงหากระบวนการในการบริหารงาน เพื่อนำมาซึ่งการประหยัด และประสิทธิภาพ' ใน การบริหาร
3. การจัดโครงสร้างขององค์การตามทฤษฎี การจัดองค์การในยุคใหม่ 'ให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงานมากกว่าบ้าจัดการบริหารอื่นๆ'
4. การจัดโครงสร้างขององค์การตามทฤษฎีการจัดองค์การสมัยใหม่ยอมรับ 'วิธีการบริหารแบบสถานการณ์'
5. การจัดองค์การแต่ละประเภท มีวัตถุประสงค์ที่จะวางแผนการสร้างการปฏิบัติงาน ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์การ เพื่ออำนวยการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

เมื่อจบศึกษาจนบทที่ ๕ แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายขององค์การได้
2. อธิบายการโครงสร้างขององค์การตามทฤษฎีการจัดองค์การในยุคดังเดิม บุคใหม่ และสมัยใหม่ได้
3. อธิบายลักษณะและโครงสร้างขององค์การแต่ละประเภทได้
4. วิเคราะห์แนวโน้มการจัดองค์การตามวิธีการบริหารแบบสถานการณ์ได้

บทที่ 5

สูตรการและการจัดสรุปองค์การ

ยุทธศาสตร์ เอกสาร

ความนำ

องค์การหรือหน่วยงานจัดว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นการบริหารราชการหรือการบริหารธุรกิจตาม จะเห็นได้จากเนื้อหาสาระของบทที่ผ่านมาข้างต้น มีการอธิบายถึงภาระหน้าที่ของผู้บริหาร หลักเกณฑ์ทางการบริหาร องค์ประกอบทางการบริหาร ซึ่งในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น ชี้ให้เห็นว่าองค์การเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะขาดเสียไม่ได้ ในอันที่จะก่อให้เกิดโครงสร้างของอำนาจหน้าที่ และบทบาทของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ลุล่วงไปได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพราะฉะนั้นในบทนี้ จึงมุ่งอธิบายถึงองค์กรในแง่ของความหมาย การจัดโครงสร้างและกระบวนการทำงานภายในองค์การ การจำแนกและเปรียบเทียบประเภทขององค์กรและการจัดสรุปองค์การในลักษณะต่าง ๆ ตลอดจนแนวโน้มของลักษณะการจัดองค์การในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานภายในองค์กรแต่ละรูปแบบ และการจัดองค์การให้สอดคล้องกับลักษณะการทำงานให้มากยิ่งขึ้น เพื่อส่งผลให้การบริหารงานดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในที่สุด

ความหมายขององค์การ

เมื่อพิจารณาถึงความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่าองค์การแล้ว สามารถจำแนกความหมายขององค์การได้หลายประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนะในการมองและความสนใจในการศึกษาองค์การว่า จะพิจารณาองค์การในลักษณะใด ในรูปแบบใด ในบทนี้จึงได้นำความหมายขององค์การตามทัศนะของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายท่าน ที่ให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับองค์การมาเสนอ ดังนี้

Talcott Parson¹ เห็นว่า องค์การหมายถึงหน่วยที่ตั้งขึ้นมาในสังคม เป็นหน่วยที่ถูกสร้างขึ้นอย่างรอบคอบ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างจำเพาะเจาะจง ร่วมกัน และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา

Mooney และ Reiley² พิจารณาองค์การจากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในองค์การ โดยให้คำจำกัดความขององค์การว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในรูปโครงสร้างที่ทำงานเพื่อให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายร่วมกัน องค์การจะประกอบด้วยภาระ หน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กัน และประสานกัน

Herbert Hicks³ ศึกษาองค์การในลักษณะกระบวนการ โดยให้ความหมายว่า องค์การหมายถึงกระบวนการทำงานที่มีโครงสร้าง เพื่อให้บุคคลฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมปฏิบัติ เพื่อสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์

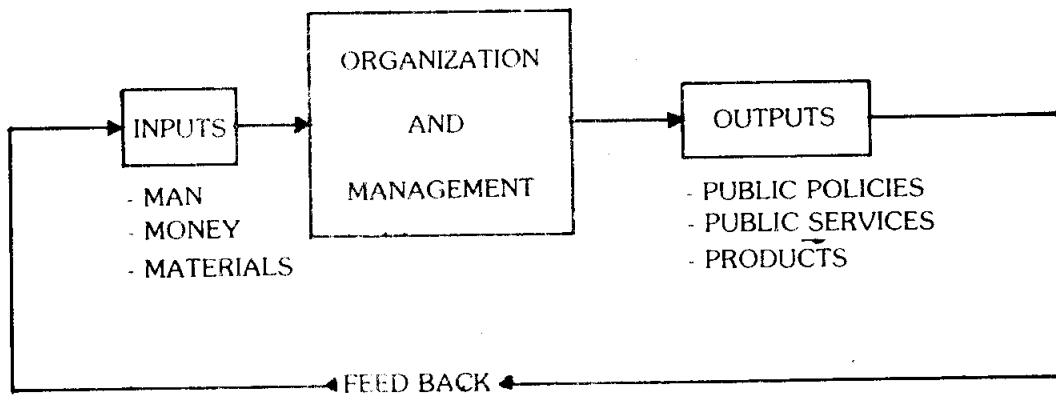
จากความหมายขององค์การทั้งสามความหมายดังกล่าวข้างต้น ทำให้พิจารณากรอบของความหมายขององค์การอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า องค์การเป็นระบบย่อยของสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลซึ่งมีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ มาทำงานร่วมกันตามโครงสร้างและรูปแบบที่กำหนดไว้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในสังคมได้ก่อ成 จะต้องมีองค์การเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่องค์การเป็นระบบย่อยของระบบบริหารราชการ หน้าที่สนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ไม่ว่าจะพิจารณาให้องค์การมีฐานะเป็นตัวแปรตาม (dependent variable) หรือมีฐานะเป็นตัวแปรอิสระ (independent variable) ก็ตาม กล่าวคือ ถ้าหากพิจารณาโครงสร้างของสังคมอย่างเป็นระบบในแง่ของการบริหารแล้ว แน่นอน ที่สุดปัจจัยนำเข้า (inputs) ขององค์การย่อมได้แก่ คน (man) เงิน (money) และวัสดุต่างๆ (materials) หรือที่ทราบกันดีว่าปัจจัยสำคัญของการบริหาร คือ 3 M's อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การทำงานภายในองค์การดำเนินไปได้ ภายใต้โครงสร้างและเทคนิคทางการบริหารซึ่งถูกกำหนดขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยนำออก (outputs) อันได้แก่

¹Talcott Parson, *Structure and Process in Modern Society* (London : Collin-Macmillan, 1960), p. 17

²James D. Mooney and Alan C. Reiley, *The Principles of Organization* (New York : Harper and Brothers 1954), p. 1.

³Herbert G. Hicks, *The Management of Organizations : A System and Human Resources Approach* (New York : McGraw-Hill, 1972), p. 23.

นโยบายสาธารณะ (Public Policies) บริการสาธารณะ (Public Services) และผลผลิตต่าง ๆ (Products) ในลักษณะที่สนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน ซึ่งนโยบายสาธารณะ บริการสาธารณะ และผลผลิตต่าง ๆ เหล่านั้น อาจจะสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการได้ทั้งหมดหรือได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ในกรณีที่ตอบสนองหรือแก้ปัญหาได้เพียงบางส่วนก็จะมีข้อมูลย้อนกลับ (Feed back) คือมีผลสะท้อนให้ผู้บริหารได้ทราบว่า ควรจะดำเนินการแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติมในด้านใดบ้าง และอย่างไร นั้นก็คือ จะมีกระบวนการย้อนกลับของข้อมูลเป็นปัจจัยนำเข้าขององค์การต่อไป ตามรูปที่ 1

รูปที่ 1

สำหรับการพัฒาระบองค์การในฐานะที่เป็นตัวแปรตาม เท่ากับเป็นการพิจารณา ว่าองค์การไม่ว่าจะเป็นองค์การของภาครัฐบาล (public) หรือของภาคเอกชน (private) จะทำการบริหารการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้ในองค์การอย่างไร คือ เมื่อมีปัจจัย ทางการบริหาร ทางด้านคน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมเพรียงแล้ว องค์การจะ จัดดำเนินการบริหารกำลังคน บริหารการเงินหรืองบประมาณ ตลอดจนบริหารวัสดุ อุปกรณ์อย่างไร เพื่อให้การดำเนินงานเหล่านั้นสำเร็จตามจุดมุ่งหมายขององค์การที่ กำหนดไว้ ส่วนการพัฒาระบองค์การในฐานะที่เป็นตัวแปรอิสระ ในกรณีนี้จะพิจารณา ว่าองค์การสามารถให้ผลผลิต ให้บริการอะไรบ้าง เพื่อตอบสนองความต้องการของ ประชาชน และสามารถตอบสนองและแก้ปัญหาได้เพียงพอหรือไม่ ผลผลิตและบริการ ขององค์การเหล่านั้น มีผลกระทบทั้งทางตรง ทางอ้อม ทางบวก หรือทางลบ ต่อประชาชน ผู้รับบริการอย่างไร และมากน้อยเพียงไร

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเกี่ยวกับองค์การนั้น ส่วนใหญ่จะศึกษาลักษณะ ต่าง ๆ ขององค์การ 3 ประดิษฐ์ด้วยกัน คือ

1. ศึกษาถึงลักษณะของการจัดองค์การ (organizing) เป็นการศึกษาถึงโครงสร้างขององค์การว่ามีลักษณะอย่างไร ในแง่ของการเจริญเติบโต (growth) ความเปลี่ยนแปลง (change) ความเสื่อม (decay) การแบ่งแยก (divide) ตลอดจนการรวมกัน (unite) ของหน่วยงาน เพื่อลดปัญหาการมีหน่วยงานซ้ำซ้อนกัน

2. ศึกษาถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรว่ามีกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นอย่างไรบ้าง เช่น กระบวนการตัดสินใจ (decision-making) กระบวนการติดต่อสารสื่อสาร (communication) เป็นต้น

3. ศึกษาถึงพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ (human behavior) เช่น ศึกษาถึงลักษณะของการรวมกลุ่มภายในองค์การ การนำร่องขั้นตอน ภาวะผู้นำ บรรยายกาศภายในองค์การ เป็นต้น

สาระสำคัญของการศึกษาในบทนี้ จะเน้นในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดองค์การ คือ ผู้ที่จะศึกษาถึงกระบวนการ (process) ในการกำหนดโครงสร้าง (structure) ของการทำงานภายในองค์การ โดยจะพิจารณาถึงวิัฒนาการของการจัดโครงสร้าง และกระบวนการในการทำงานก่อนว่ามีความเป็นมาอย่างไร ศึกษาถึงลักษณะของการจัดรูปองค์การ และประเภทต่าง ๆ ขององค์การเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์การ และพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ

วิัฒนาการของการจัดโครงสร้างและกระบวนการในการทำงานภายในองค์การ

1. Classical Organization Theory

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างขององค์การ และกระบวนการทำงานในแบบดั้งเดิม คือ พยายามที่จะหาหลักเกณฑ์ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการบริหาร มีความเชื่อว่าการบริหารจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการต่าง ๆ (process) ในการบริหาร ทฤษฎีแบบดั้งเดิมนี้ ประกอบด้วยแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน 3 แนวความคิด คือ

กลุ่มที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการแบบวิทยาศาสตร์⁴ (Scientific Management) เป็นแนวความคิดทางการบริหารที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมของการปฏิวัติอุตสาหกรรม

⁴Frederick W. Taylor, *The Principles of Scientific Management* (New York : Harper & Brothers, 1934).

ซึ่งมีการนำเอาเรียนรู้วิธีทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาองค์การและการบริหาร ซึ่งนักวิชาการชื่อ Frederick W. Taylor เป็นผู้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ขึ้นมา โดยมีข้อสมมติฐานว่า โรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งของงานและเงิน คนทำงานในโรงงานส่วนมากจะขาดทักษะ และความรู้ เมื่อเข้ามาทำงานในโรงงาน จึงมักจะเกียจคร้าน หลีกเลี่ยงการทำงานอยู่เป็นประจำ ชอบที่จะทำงานให้น้อยที่สุด แต่อยากได้ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินสูงสุด จากสมมติฐานและสภาพแวดล้อมดังกล่าว ข้างต้น ทำให้องค์การหรือโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ พยายามสร้างกฎเกณฑ์ หลักเกณฑ์ ในการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ และมีปริมาณสูงสุด ดังนั้น กระบวนการและโครงสร้างการทำงานภายในองค์การจะถูกกำหนดโดยเจ้าขององค์การ เจ้าของโรงงาน อุตสาหกรรม โดยมีเป้าหมายว่า ต้องการให้ได้มาซึ่งผลผลิตสูงสุด โดยใช้ปัจจัยในการผลิตน้อยที่สุด (Maximum outputs with minimum inputs) ซึ่งหลักเกณฑ์ของการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ประกอบด้วย

ก. Specialization หมายถึง การทำงานตามความรู้ความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งเป็นลักษณะการทำงานที่ตรงกันข้ามกับสมัยก่อนที่จะมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม กล่าวคือ ก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม คนทำงานจะเป็นผู้รับผิดชอบในการให้ได้มาซึ่งผลผลิตขององค์การตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการ เช่น ถ้าเป็นโรงงานผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป คนทำงานแต่ละคนจะรับผิดชอบกระบวนการตัดเสื้อตั้งแต่เริ่มตัดผ้า ตัดผ้า ประกอบตัวเสื้อ เย็บเสื้อ ตัดกระดุม ฯลฯ เป็นต้น จนกระทั่งได้เสื้อออกมา 1 ตัว โดยคนทำงานคนนี้จะเป็นเจ้าของผลผลิตที่เขาผลิตได้อย่างเต็มที่เพียงคนเดียว แต่ตามแนวความคิดแบบ Specialization นั้น จะต้องมีการแบ่งงานกันทำงานทักษะและความชำนาญของคนทำงานแต่ละคน กล่าวคือ คนทำงานคนใดมีความชำนาญ มีความถนัดในด้านใด ก็จะมีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะงานด้านนั้น ๆ ตามตัวอย่างข้างต้น ในงานผลิตเสื้อก็จะมีการแบ่งงานออกเป็น งานตัดผ้า งานตัดผ้า งานประกอบตัวเสื้อ ประกอบปักเสื้อ ประกอบแขน ตัดกระดุม ฯลฯ เป็นต้น โดยคนทำงานแต่ละคนจะรับผิดชอบเฉพาะการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนเท่านั้น เพราะฉะนั้นมีโอกาสได้เสื้อออกมา 1 ตัว จึงไม่มีคนทำงานคนใดเป็นเจ้าของผลผลิตที่ได้มาโดยตรง หากเป็นความสำเร็จของคนทำงานทุกคน ซึ่ง Taylor เชื่อว่า การแบ่งงานกันทำในลักษณะ Specialization นี้จะทำให้ปริมาณผลผลิตในโรงงานสูงขึ้น ทั้งยังเป็นเทคนิคทางการบริหารงานที่สามารถใช้ได้กับการบริหารงานทุกรายดับ และองค์การทุกประเภท

ข. The one best way เป็นวิธีการทำงาน ซึ่ง Taylor เห็นว่าเป็นการวางแผนโครงสร้างการทำงานที่ดีที่สุดที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและได้ผลผลิตจากการทำงานสูงสุด การแสวงหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด (the one best way) ในการทำงานนั้น จะศึกษาจากวิธีปฏิบัติงาน ท่าทางการเคลื่อนไหว⁵ (time and motion study) ในการปฏิบัติงาน ขึ้นจำกัดของร่างกายมนุษย์ในการปฏิบัติงาน เพื่อพิจารณาหาท่าทางในการทำงานที่สามารถรับภาระในการทำงานให้ได้มากที่สุด และใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติงานได้เหมาะสมที่สุด และวิธีกำหนดเป็นมาตรฐานของการปฏิบัติงานแต่ละประเภทขึ้น

ค. Incentive Wage System คือระบบการจูงใจซึ่งใช้วิธีกำหนดมาตรฐานการทำงาน และกำหนดค่าตอบแทนอย่างเป็นสัดส่วนกับปริมาณงานที่ทำ คือจะต้องมีการกำหนดอัตราค่าตอบแทนผลการปฏิบัติงานเป็นรายชิ้น (Piece Rate System) ในกรณีที่คนทำงานสามารถทำงานได้สูงกว่ามาตรฐานหรือต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้นั้น ระบบการจูงใจแบบนี้จัดว่าเป็นระบบซึ่งใช้งานเป็นเครื่องวัดในการให้ค่าตอบแทนอย่างแท้จริง เนื่องจากปรัชญาของการบริหารในยุคหนึ่งคือคนทำงานทุกคนต้องการเงิน มีเงินเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญ เพราะฉะนั้นมีการแบ่งการทำงานออกเป็นขั้นตอน หลักความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) จึงสามารถดำเนินการค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินเพื่อเป็นรางวัลในการปฏิบัติงานได้ โดยคิดจากปริมาณงานที่แต่ละคนทำ ถ้าหากคนทำงานคนใดสามารถทำงานได้ปริมาณมากกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ก็จะได้ค่าตอบแทนสูงกว่าคนอื่น นับได้ว่าตามแนวความคิดนี้พิจารณาว่าทั้งนายจ้างซึ่งเป็นเจ้าขององค์กร และลูกจ้างซึ่งเป็นคนทำงานภายในองค์กร ต่างก็แสวงหาผลประโยชน์ตอบแทนสูงสุดของตน ย้ำในเรื่องประสิทธิภาพในการทำงาน (Efficiency) และการประหยัด (Economy) เป็นสำคัญ

จากหลักเกณฑ์ทั้ง 3 ประการข้างต้น พ่อจะสรุปได้ว่าสาระสำคัญของหลักเกณฑ์การจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) มีดังนี้

1. แสวงหาวิธีการในการทำงานว่าจะต้องมีวิธีการทำงานอย่างไร จึงจะสามารถทำงานให้ได้ปริมาณงานสูงสุด โดยเสียเวลาและค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

⁵Frank B. Gilbreth, *Motion Study* (New York : D. Van Nostrand, 1911), and Frank B. Lilian M. Gilbreth, *Fatigue Study* (New York : Sturgis and Walton, 1916).

2. การสรรหา (Recruitment) บุคคลเข้าทำงาน และมีการฝึกฝนอบรมบุคคล เท่านั้นก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานจริง

3. การแบ่งงานกันทำ (Division of work) ตามความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization)

4. ทำการจัดสรรบุคคลให้ไปปฏิบัติงานตามความถนัดที่เขามีอยู่ เพื่อเป็นการ สันบสนุนแนวความคิดที่ว่า “put the right man to the right job”

5. เงินเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการปฏิบัติงานของคนทำงาน

6. หลักการบริหารงานโดยข้อยกเว้น (Management by Exception) คือหลักการ บริหารงานที่กำหนดไว้ว่า ฝ่ายจัดการจะทำหน้าที่ในการวางแผนนโยบาย วางแผนเกณฑ์ ต่าง ๆ ใน การปฏิบัติงานโดยมีผู้ปฏิบัติงาน ปฏิบัติงานประจำ ตามนโยบายและหลักเกณฑ์ ที่ฝ่ายจัดการกำหนดไว้ กล่าวคือทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจะแบ่งแยกกันทำงาน และ ต่างกันมีความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ของตน ถ้าหากผู้ปฏิบัติงานปฏิบัติงานบกพร่อง ผู้บริหารจะเข้าไปดำเนินการแก้ไข

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) พยายาม ที่จะวางหลักการบริหารให้เป็นระบบแบบแผน มีการแบ่งงาน มีการกำหนดมาตรฐาน การปฏิบัติงาน ตลอดจนการกำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินนั้น มีข้อจำกัดหลาย ประการด้วยกัน ประการแรกที่เห็นได้ชัดก็คือมีการแบ่งงานกันตามความชำนาญ เฉพาะอย่าง (Specialization) เป็นแนวความคิดที่มองว่าคนเป็นเครื่องจักร ไม่มีคุณค่าของ คนเอง จึงต้องทำงานตามโครงสร้างที่องค์การกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งมีผลทำให้ผู้ปฏิบัติงาน ต้องทำงานประเภทเดียวกันซ้ำซาก จำเจ จนทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า การเมื่อยหน่ายงาน (Alienation) เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานแต่ตัว แต่ไม่มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของผลการปฏิบัติงาน เขายังไม่เกิดความภาคภูมิใจ ไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลผลิต ข้อจำกัดประการ ต่อมาคือการให้ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงินแก่ผู้ปฏิบัติงานนั้น ไม่ได้คำนึงถึงสภาพทาง ด้านจิตใจ และสภาพทางร่างกายของผู้ปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ แล้ว เมื่อปฏิบัติงานถึงจุดหนึ่ง เงินจะไม่ใช่มูลเหตุจูงใจในการทำงานเสมอไป และประการ สุดท้ายหลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์นั้น สามารถนำไปใช้ได้กับผู้ปฏิบัติงานในระดับ ล่างเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้กับผู้ปฏิบัติงานในระดับสูงและผู้บริหารได้

กลุ่มที่ 2 แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหาร (Administrative Management Theory) แนวความคิดของกลุ่มนี้มีข้อสมมติฐานในทำนองเดียวกันกับกลุ่มที่ 1 คือเห็นว่า

โดยธรรมชาติของมนุษย์มักมีนิสัยเกียจคร้าน เห็นแก่ตัว และไม่มีความรับผิดชอบ ดังนั้น เมื่อการบริหารมีขอบเขตกว้างขวางขึ้น องค์การจึงพยายามที่จะวางหลักเกณฑ์ในการ บริหาร เพื่อคอยบังคับผู้ปฏิบัติงานทุกระดับให้ปฏิบัติงานตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่วางไว้ ดังนั้นกลุ่มแนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหารนี้เป็นกลุ่มที่อธิบายพฤติกรรมของฝ่าย บริหารในระดับสูง ในลักษณะของการวางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการบริหาร และมอน หมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ได้มาซึ่งความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และการประหยัด (Economy) เหมาะสมกับโครงสร้างขององค์การนักทฤษฎีในกลุ่มนี้มี หลายท่าน เช่น Henri Fayol, Mooney และ Reiley, Gulick และ Urwick, Leonard D. White และ Willoughby

ก. Henri Fayol⁶ เป็นนักทฤษฎีการบริหารคนแรกที่ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ การจัดองค์การและการบริหาร (Principles of Organization and Management) โดย Fayol เห็นว่าการบริหารงานจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ 5 ประการคือ (Functions of Administration)

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์การ (Organizing)
3. การอำนวยการ (Directing)
4. การประสานงาน (Coordinating)
5. การควบคุมงาน (Controlling)

นอกจากนี้ Fayol ยังได้พิจารณาต่อไปถึงหลักในการบริหารงานอีกว่าควรประกอบ ด้วยหลักเกณฑ์ต่าง ๆ 14 ประการ ดังนี้

1. หลักการแบ่งงาน (Division of Work) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการแบบ วิทยาศาสตร์ (Scientific Management)
2. การกำหนดอำนาจหน้าที่ (Authority) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ควรจะได้สัดส่วนกัน
3. เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) คือภายในโครงสร้างของ องค์การหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยหน่วยงานหลายหน่วยงาน ผู้ปฏิบัติงานและผู้ใต้บังคับบัญชา จำนวนมากmay ตามหลักเอกภาพในการบังคับบัญชาผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

⁶Henri Fayol, *General and Industrial Management* (London : Sir Issac Pitman, 1949).

ความมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาและข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ใน การปฏิบัติตามคำสั่ง

4. เอกภาพในการอำนวยการ (Unity of Direction) หมายถึงเอกภาพของทิศทาง ในการปฏิบัติงานที่มีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน มีผู้บังคับบัญชาคนเดียวทั้งนั้น มีแผนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกัน

5. หลักการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง (Centralization of Authority) เพื่อให้ สอดคล้องกับหลักเอกภาพในการบังคับบัญชา และเอกภาพในการอำนวยการ

6. หลักการบังคับบัญชาที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ (Scalar Chain) คืออำนาจในการบังคับบัญชาจะลดหลั่นลงมาเป็นลำดับตามสายการบังคับบัญชาจากระดับสูงลงมาสู่ ระดับล่าง

7. องค์การจะต้องมีวินัย (Discipline) เพื่อเป็นกฎข้อบังคับในการปกครอง และ ควบคุมพฤติกรรมของคนในองค์การ

8. องค์การจะต้องมีระเบียบ (Order) เป็นหลักในการปฏิบัติงาน

9. ผู้ปฏิบัติงานต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมขององค์การมากกว่าผลประโยชน์ ส่วนตัว

10. ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของเงินเดือน ควรได้สัดส่วนกับผลการปฏิบัติงาน ที่กระทำ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายองค์การและผู้ปฏิบัติงาน

11. องค์การจะต้องมีความยุติธรรมและความเสมอภาค

12. องค์การจะต้องสร้างความมั่นคงในชีวิตการทำงาน (Security of Tenure) ให้กับผู้ปฏิบัติงาน

13. องค์การจะต้องสนับสนุนความคิดริเริ่มของบุคคล

14. ผู้ปฏิบัติงานควรปฏิบัติงานร่วมกันในลักษณะเป็นหนึ่งใจเดียวกัน (Esprit de Corps) คือมีความจงรักภักดี มีความจริงใจและสุจริตใจต่อกันและกัน เพื่อประโยชน์ ขององค์การโดยส่วนรวม

๗. Mooney and Reiley⁷ ทำการศึกษาลักษณะองค์การในแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น องค์การทางทหาร องค์กรทางศาสนา หรือองค์กรอุตสาหกรรม และได้เสนอความคิด

⁷ James D. Mooney and Alan C. Reiley, *op.cit.*

เห็นเกี่ยวกับองค์การและการบริหารว่าความมีหลักในการบริหาร 4 ประการ คือ

1. หลักการประสานงาน (Co-ordinative Principle) การประสานงานจะเกิดขึ้นได้ในต้องอาศัยการมีเอกสารภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command)

2. มีระบบความสัมพันธ์และการบังคับบัญชา (Scalar Principle) ที่ลดเหลือนลงมาในรูปสามเหลี่ยมปริมิติ จากระดับสูงลงมาอย่างระดับล่าง

3. มีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ (Functional Principle) คือมีการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของทุก ๆ ตำแหน่งในองค์การไว้อย่างชัดเจน เพื่อป้องกันการทำงานซ้ำซ้อนกันภายใต้หน่วยงาน

4. มีการจัดหน่วยงานหลัก (Line) และหน่วยงานช่วยอำนวยการ (Staff) ซึ่งเรียกว่า staff and line principle โดยหน่วยงานหลักจะเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ (Authority) เต็มรูปแบบ ส่วนหน่วยงานช่วยอำนวยการทำหน้าที่ให้คำปรึกษาคำแนะนำต่าง ๆ แต่ไม่มีอำนาจของตัวเองในลักษณะของอำนาจในการบังคับบัญชา หากมีอำนาจแอบแฝงจากการทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะดังกล่าว

ค. Gulick and Urwick⁸ ได้เสนอขบวนการบริหารได้ 7 ขั้นตอน หรือที่เรียกว่าย่อ ๆ ว่า POSDCORB ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนพื้นฐานของการศึกษาการบริหาร ขบวนการทั้ง 7 ขั้นตอนประกอบด้วย

1. P = Planning การวางแผน หมายถึงการเตรียมการไว้ล่วงหน้าก่อนลงมือปฏิบัติจริง ๆ

2. O = Organizing การจัดองค์การ หมายถึงการวางแผนโครงสร้างการทำงานภายในองค์การ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. S = Staffing การจัดบุคคลเข้าทำงาน หมายถึงการจัดบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ให้รับผิดชอบงานในตำแหน่ง เป็นภารกิจเกี่ยวกับบุคลากรทั้งหมดในเรื่องเกี่ยวกับการสรรหา การฝึกอบรม ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมของการทำงานที่ดี

4. D = Directing การอำนวยการ เป็นกิจกรรมที่เป็นภาระหน้าที่สำคัญของผู้บริหารที่จะต้องทำการตัดสินใจ สั่งการ ออกคำสั่ง และควบคุมการทำงาน

⁸Luther Gulick and Lyndall Urwick, *Papers on the Sciences of Administration* (New York : Institute of Public Administration, 1937), p. 17.

5. CO = Coordinating การประสานงาน หมายถึงการหน้าที่ในการเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของงานเข้าด้วยกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ พยายามสร้างระบบการติดต่อสื่อสาร การสร้างกลุ่มทำงาน

6. R = Reporting การรายงานผลการปฏิบัติงาน หมายถึงการรายงานถึงสภาพการปฏิบัติงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เป็นการแสดงถึงข้อเท็จจริงปัจจุหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนการซึ่งแจงหรือประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน

7. B = Budgeting การงบประมาณ เป็นการศึกษาถึงการใช้จ่ายเงินในการบริหารงาน ซึ่งมีขั้นตอนตั้งแต่การจัดเตรียม การอนุมัติ และการบริหารงานประมาณรวมตลอดถึงการวางแผนการคลัง การทำบัญชี และการควบคุม เพื่อให้มีการใช้จ่ายเงินตรงตามเป้าหมายของการบริหารที่กำหนดไว้

แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนลักษณะ แสดงถึงความคิดที่ต้องการดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นการพิจารณาการบริหารจากบังคับตั้งต่าง ๆ ภายในองค์การเท่านั้น คือมีความเชื่อว่าถ้าหากผู้ปฏิบัติงานตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ และขั้นตอนต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้นั้นจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและประหยัดได้ ซึ่งแนวความคิดของกลุ่มนี้ถูกวิจารณ์ว่าหลักเกณฑ์ทางการบริหารที่กำหนดขึ้นมาเหล่านี้มีลักษณะเป็นสุภาษิตหรือคติพจน์มากกว่าจะนำมาใช้ปฏิบัติได้จริง⁹ ทั้งยังไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการบริหารด้วย

กลุ่มที่ 3 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบราชการ (Bureaucracy)

ระบบราชการเป็นลักษณะขององค์การในอุดมคติ เกิดจากแนวความคิดที่ต้องการจะปรับปรุงองค์การที่มีอยู่ให้ดีขึ้น เนื่องจากในสมัยก่อนลักษณะการบริหารงานภายในองค์การจะดำเนินไปตามความต้องการของผู้บริหาร ความต้องการของเจ้าขององค์การ จึงไม่มีหลักเกณฑ์หรือระเบียบในการปฏิบัติงานที่แน่นอน การบริหารงานภายในองค์การขึ้นอยู่กับอารมณ์และความพอดีของผู้บริหารเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นผลทำให้ผู้รับบริการจากองค์การเกิดความไม่แน่นอน เกิดความเสี่ยงว่าจะได้รับบริการจากองค์กรหรือไม่จะได้รับการบริการเมื่อไร

⁹Herbert A. Simon, *Administrative Behavior* (New York : McMillan, 1947). และ Herbert A. Simon, "The Proverbs of Administration," *Public Administrative Review* (Winter, 1946) : 53-67.

Max Weber นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นปราชารย์ของแนวความคิดเกี่ยวกับระบบราชการ (Bureaucracy) จึงพยายามแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการทำงานภายในองค์การดังกล่าวนั้น ปรับปรุงโครงสร้างขององค์การเสียใหม่ ลักษณะขององค์การตามแนวความคิดของ Max Weber นั้น เรียกได้ว่ามีลักษณะเป็นองค์การในอุดมคติ (ideal type) เป็นองค์การซึ่ง Max Weber สร้างขึ้นโดยทำการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบถึงบทบาทขององค์การในสังคมอุดมสาหกรรม ตลอดจนกระบวนการ การทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างมีเหตุมีผล คือนำเอารูปแบบ (means) และจุดหมายปลายทาง (ends) ขององค์การไปพิจารณาประกอบกับวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจและสังคม จะเห็นว่าระบบราชการ (Bureaucracy) เป็นตัวแบบขององค์การซึ่งมีหลักเหตุผลและด้วยทฤษฎาม Weber ได้กล่าวว่า “ระบบราชการเป็นรูปแบบขององค์การที่ดีกว่าองค์กรรูปแบบอื่น ๆ ทั้งหมด ในแง่ความถูกต้อง ความมั่นคง ความเข้มงวดของวินัย และความเชื่อถือได้.....เป็นองค์การที่สร้างประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น ทั้งในด้านขอบเขตการปฏิบัติงาน และความสามารถถอย่างเป็นทางการในอันที่จะนำไปใช้กับการบริหารทุกชนิด”¹⁰

หลักการสำคัญของระบบราชการตามทัศนะของ Max Weber ประกอบด้วย

1. สายการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือภายในองค์การแต่ละองค์การจะมีการกำหนดงาน (task) อำนาจหน้าที่ (authority) และความรับผิดชอบ (responsibility) โดยกำหนดตามความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่าง (specialization) ของผู้ปฏิบัติงานแต่ละคน ลดเหลือลงมาตามสายการบังคับบัญชาจากระดับสูงลงมาระดับล่าง โดยผู้ปฏิบัติงานในระดับสูงจะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบสูงกว่าผู้ปฏิบัติงานในระดับล่าง เป้าหมายรวมขององค์การก็จะมีการแบ่งเป็นเป้าหมายย่อย ๆ ของหน่วยงานในระดับล่าง ซึ่งเป้าหมายย่อย ๆ เหล่านั้นทุก ๆ เป้าหมายจะสอดคล้องกับเป้าหมายรวมขององค์การ

2. ให้ความสำคัญและสนับสนุนคุณสมบัติของผู้ที่อยู่ในวิชาชีพ (Professional Qualities) คือในการเลือกสรรบุคคลเข้ามาทำงานในระบบราชการ จะพิจารณาจากความสามารถ คุณวุฒิทางเทคนิค วิชาการ ความชำนาญเฉพาะอย่างต่าง ๆ ทักษะมีการวัดความสามารถด้วยการสอบที่เป็นกลางและยุติธรรม

¹⁰Max Weber, *The Theory of Social and Economic Organization* (New York : Macmillan, n.d.), p. 337.

3. กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ วิธีการในการปฏิบัติงาน (Rules, Regulations and Procedures) ภายในระบบราชการจะมีกฎ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ รวมทั้งจะต้องมีการกำหนดวิธีการในการปฏิบัติงานที่แน่นอน เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างวินัยและการควบคุม ตลอดจนการสร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน โดย Weber เชื่อว่า

3.1 กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เหล่านี้ ก่อให้เกิดความมีเหตุผล ไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัว มีการจัดทำทะเบียนประวัติ จัดทำหลักฐานการทำงาน เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานได้

3.2 กฎ ระเบียบ จะช่วยทำให้การซื้อขาย บังคับ การใช้อำนาจลดลง เพราะผู้บังคับบัญชาจะใช้อำนาจหน้าที่ได้ตามที่ระบุไว้ในกฎ ระเบียบ เท่านั้น

3.3 กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ก่อให้เกิดงานประจำ (routine) เพราะทุกคนที่อยู่ในตำแหน่งจะต้องปฏิบัติงานและประพฤติในลักษณะเดียวกัน

3.4 กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ก่อให้เกิดความเป็นกลาง ความสม่ำเสมอ และความคาดหวังในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานได้

4. อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย (Legal Authority) คือบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในระบบราชการ จะมีอำนาจหน้าที่ (Authority) ควบคู่ไปกับตำแหน่งหน้าที่ที่บุคคลนั้นดำรงอยู่ ซึ่งเป็นอำนาจที่ถูกต้องตามกำหนดของกฎหมาย (legitimate) เป็นอำนาจอันชอบธรรม ซึ่งมีผลได้เฉพาะในตำแหน่งหน้าที่ และในขณะปฏิบัติหน้าที่ภายในระบบราชการเท่านั้น ไม่ใช่เป็นอำนาจส่วนบุคคลที่ติดต่อบุคคลนั้นตลอดไป

5. ค่าตอบแทน ผู้ที่ทำงานอยู่ภายใต้ระบบราชการจะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนที่แน่นอน (fixed salary) โดยอัตราค่าตอบแทนนั้นจะพิจารณาจากลักษณะงานที่ปฏิบัติ ความสำคัญของงานที่รับผิดชอบไม่ได้พิจารณาตามการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ตามแนวความคิดของ Taylor

6. การบริหารงานบุคคล ใน การปฏิบัติงานจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่แน่นอนตามความเป็นจริง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อขัดขวางการเล่นพรมเล่นพวง การกลั่นแกล้ง ความจำเอียงที่อาจเกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นยังยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม (training) เพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้มีทักษะความชำนาญมากขึ้น

7. ผู้ปฏิบัติงานอยู่ในระบบราชการสามารถยึดอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงถาวรได้ (Career Aspects)

จากหลักการของระบบราชการ (Bureaucracy) ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าในทางปฏิบัติจริง ๆ ถ้าหากปฏิบัติงานตามหลักของระบบราชการแล้ว จะก่อให้เกิดผลในทางตรงข้ามกับที่ Weber คาดหวังไว้ การปฏิบัติงานตามหลักการของระบบราชการซึ่งเต็มไปด้วยกฎ ระเบียบ สายการบังคับบัญชา ก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้า (red tape) ใน การปฏิบัติงาน เพราะเข้มงวดกวดขันยึดมั่นในโครงสร้างการทำงานตามสายการบังคับบัญชามากไป ไม่มีความยืดหยุ่น เป็นผลทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน และไม่เห็นความสำคัญของเป้าหมายขององค์กร กลับไปให้ความสำคัญกับเป้าหมายส่วนตัวในการปฏิบัติงานมากกว่า นอกจากนี้การที่หลักการของระบบราชการพยายามที่จะกำจัดความสัมพันธ์ส่วนตัว ความเป็นกันเองต่าง ๆ ระหว่างผู้ปฏิบัติงานภายในหน่วยงานให้หมดไป เป็นการห้ามใจให้ผู้ปฏิบัติงานในความเป็นจริงเป็นอย่างมาก อาการเมื่อยชาต่อผู้มาติดต่อขอรับบริการจึงเป็นผลจากลักษณะของการไม่เป็นส่วนตัวนั่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นโรคจิตอย่างหนึ่งที่เกิดจากระบบราชการ ซึ่งเรียกว่า Bureaupathology ดังนั้นนักวิชาการในยุคต่อมา เช่น Warren G. Bennis, Alvin Gouldner จึงโจมตีโครงสร้างขององค์การตามตัวแบบระบบราชการ (Bureaucracy) ว่ามีประสิทธิผลในการทำงานน้อยลง

จะเห็นได้ว่ากลุ่มแนวความคิดทั้ง ๓ กลุ่มตามทฤษฎีการจัดโครงสร้างขององค์การแบบดั้งเดิม ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์ในการทำงานมากจนเกินไป มีผลทำให้เบ้าหมายของการปฏิบัติงานหายในองค์การมีความสำคัญในระดับรองลงมา ทฤษฎีนี้ไม่ได้คำนึงถึงความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ปฏิบัติงานเลย ละเลยในการสร้างสุขภาพทางจิตและพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เพื่อให้บุคคลผู้ปฏิบัติงานมีความเป็นตัวของตัวเองมีความคิดริเริ่ม ไม่ใช่มน้าที่เป็นหนึ่งขององค์การที่ต้องค่อยบินยอมปฏิบัติตามคำสั่ง กฎ ระเบียบ อญ্তตลอดเวลา นอกจากนี้ข้อจำกัดของทฤษฎีดังเดิมที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งก็คือ การเน้นในเรื่องการรวมอำนาจ (Centralization) และสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) นั้น ไม่สามารถนำไปปฏิบัติให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพได้ทั้งนี้ เพราะสภาพแวดล้อมขององค์การนั้นเปลี่ยนแปลงไปเสมอ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ยอมรับความสำคัญของผู้ปฏิบัติงานในองค์การในฐานะที่ขาดเป็นมนุษย์ มีชีวิตจิตใจ ไม่ใช่เป็นเครื่องจักร

ยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจไปในทุกระดับขององค์การ ไม่ใช่รวมอำนาจไว้เฉพาะระดับสูงเท่านั้น มีการตัดต่อสื่อสารภายในองค์การอย่างทั่วถึงไม่จำกัดอยู่เฉพาะตามสายการบังคับบัญชา เพื่อจะได้มีการประสานงานภายในองค์การ นอกเหนือไปจากสายความสัมพันธ์ตาม Chain of Command

2. Neo-classical Organization Theory

ทฤษฎีในยุคนี้พยายามแก้ปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างขององค์การและการบริหารในแวดล้อมเดิมที่ไม่ได้คำนึงถึงผู้ปฏิบัติงานมาเป็นแนวความคิดที่คำนึงถึงความสำคัญของจิตใจของผู้ปฏิบัติงาน และเห็นว่าตนเป็นทรัพยากรทางการบริหารที่มีคุณค่า มีศักดิ์ศรี ทฤษฎีในยุคนี้เองที่เป็นยุคของความเคลื่อนไหวของศึกษาทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) ซึ่งพื้นฐานของแนวความคิดทางการบริหารสำหรับยุคนี้เริ่มต้นขึ้นจากการที่นักวิชาการชื่อ Elton Mayo ได้เสนอผลงานชิ้นสำคัญของเขากือ “Hawthorne Experiments” โดย Mayo ได้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพนั้นไม่ใช่การบริหารที่เชื่อว่าคนเปรียบเสมือนเครื่องจักร และเงินจะเป็นแรงจูงใจในการทำงานแต่เพียงอย่างเดียว ใน การบริหารนั้นจะต้องยอมรับถึงความซับซ้อนของมนุษย์ ซึ่งจะต้องเข้ามาร่วมปฏิบัติงานร่วมกันภายในองค์การ แต่ละคนต่างก็มีความต้องการทางด้านจิตใจนอกเหนือไปจากผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน เพราะฉะนั้นถ้าหากมีการนำวิธีการทางมนุษยสัมพันธ์ไปใช้อย่างถูกต้องแล้ว จะทำให้สภาพแวดล้อมภายในองค์การเอื้ออำนวยต่อการประสานงานภายในองค์การได้มากขึ้น ผู้ปฏิบัติงานจะได้รับความพึงพอใจสูงขึ้น เป็นผลให้กำลังความสามารถทางการผลิตเพิ่มขึ้นตามมาด้วย

ผลจาก Hawthorne Experiments ทำให้เกิดแนวความคิดว่าองค์การเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ซึ่งทฤษฎีในยุค Neo-classical นี้ มีแนวความคิดต่างจากทฤษฎีในยุค Classic คือตามทฤษฎีในยุค Neo-classical นั้น

1. ระดับการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์การจะถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานของกลุ่มของสังคมภายในองค์การ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยความสามารถทางร่างกาย
2. รางวัลตอบแทนที่ไม่ใช่รางวัลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ตลอดจนบทลงโทษทางสังคม มีผลต่อพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์การ นอกเหนือไปจากรางวัลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงิน และยังเป็นข้อจำกัดในการซักจูงใจด้วยรางวัลตอบแทนทางเศรษฐกิจในคนทำงานด้วย กล่าวคือการลงโทษทางสังคม การถูกประนาม จะเป็น

การลงโทษที่รุนแรงมากกว่าการถูกตัดเงินเดือน หรือในทางตรงข้าม การได้รับคำยกย่องจากกลุ่มเพื่อนฝูงจะมีผลมากกว่าการขึ้นเงินเดือนให้

3. ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรจะมีพฤติกรรม และมีปฏิกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กร ในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ไม่ใช่ในฐานะเอกบุคคล (individual) ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคน ไม่สามารถกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของตนตามใจชอบได้ แต่จะถูกกำหนดโดยกลุ่ม เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กร จะเป็นความสัมพันธ์ในแบบเป็นกลุ่ม

4. ภาวะผู้นำ (Leadership) จะมีบทบาทและมีความสำคัญในการกำหนดบรรทัดฐาน ของกลุ่มภายในองค์กร มีการยอมรับลักษณะความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ (informal relationships) และภาวะผู้นำที่เกิดขึ้นจากการยอมรับของกลุ่ม ซึ่งบุคคลผู้ที่ได้รับการยอมรับนั้นอาจเป็นผู้นำที่เป็นทางการตามสายการบังคับบัญชา หรืออาจเป็นบุคคลที่ไม่มีอำนาจตามสายการบังคับบัญชา แต่เป็นบุคคลที่กลุ่มนิยมชมชอบและเชื่อฟังมากที่สุด

5. เน้นในเรื่องการติดต่อสื่อสาร (Communication) ระหว่างผู้ปฏิบัติงานภายในระดับต่าง ๆ ขององค์กร ยอมให้มีผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในการเสนอแนะความคิดเห็น และมีส่วนร่วมรู้เห็นในการตัดสินใจ วินิจฉัย สั่งการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานเหล่านั้นโดยตรง

จากหลักการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ในยุค Neoclassical นั้น ไม่ได้เน้นในเรื่องโครงสร้างขององค์กรเหมือนในยุค Classical แต่ให้ความสำคัญกับจิตใจและพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรมากกว่า ซึ่งจัดว่าแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์นี้เป็นแนวความคิดในลักษณะพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) ที่จะสร้างคนให้กับองค์กรมากเกินไป จนละเลยความสำคัญในเรื่องเป้าหมาย ขององค์กร

3. Modern Organization Theory

เป็นทฤษฎีองค์กรสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นมาเพื่อลดข้อจำกัด และปัญหาที่เกิดขึ้น จากโครงสร้างและกระบวนการทำงานภายใต้ระบบเปิด (opened system) คือ ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทั้งนี้เพราะองค์กรมีฐานะเป็นระบบย่อยของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อม เพราะฉะนั้นเป้าหมาย

ในการปฏิบัติงานขององค์การก็คือ การสนองตอบต่อความต้องการของสังคมด้วยการให้บริการ (services) ให้ผลผลิต (products) ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการนำแนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ (System Theory) มาใช้ในการวิเคราะห์องค์การ คือจะพิจารณาองค์การในลักษณะที่องค์การตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคม มีการวิเคราะห์ถึงปัจจัยนำเข้า (Inputs) ขององค์การว่าประกอบไปด้วยปัจจัยอะไรบ้าง เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ วิเคราะห์ถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Conversion Process) ปัจจัยนำเข้าขององค์การให้เป็นปัจจัยนำออก (Outputs) ขององค์การ อันได้แก่บริการสาธารณะ นโยบายสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยนำออกเหล่านั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ในอันที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ดังนั้นแนวความคิดเกี่ยวกับองค์การตามทฤษฎีองค์การสมัยใหม่นี้พยายามจะหาวิธีการ (approach) ที่สามารถแก้ไขปัญหาและยอมรับความเป็นจริงในทางปฏิบัติให้ได้มากที่สุด โดยยอมรับว่าสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ขององค์การนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีโครงสร้างองค์การและกระบวนการปฏิบัติงานในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะ stagnation นำไปใช้เป็นการทั่วไปได้ในทุกสถานการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานภายในองค์การมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ จึงยอมรับในวิธีการบริหารตามสถานการณ์ (Situational Approach หรือ Contingency Approach) ซึ่งเป็นวิธีการบริหารที่ให้ความสำคัญกับทฤษฎีการตัดสินใจ และการบริหารในเชิงระบบ (System Theory) เพื่อจะได้สามารถวิเคราะห์หาแนวทางในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงได้มากที่สุด โดยเน้นถึงความสำคัญของกระบวนการปรับตัว และการสร้างความหมายระหว่างองค์การกับกลไกภายในองค์การและสภาพแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารงานภายในองค์การมีประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้ถูกต้องสำหรับทุกสถานการณ์

การจัดองค์การ

การจัดองค์การเป็นกระบวนการในการสร้างโครงสร้างของหน่วยงาน แนวทางในการปฏิบัติงานและการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน การจัดองค์การประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. การกำหนดงานและให้ความหมายของงาน (Job definition) เป็นการแบ่งงานทั้งหมดขององค์การออกเป็นงานย่อย ๆ เท่าที่จำเป็น แล้วจึงบรรยายหรือระบุลักษณะงานในหน้าที่ต่าง ๆ ที่ต้องการทำในแต่ละงานว่าประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญอย่างไรในการประกอบหน้าที่นั้น กำหนดความสัมพันธ์

ของงาน ขอบเขตในการปฏิบัติงาน ตลอดจนระบุถึงผู้รับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ

2. การกำหนดแผนงาน (Departmentation) งานแต่ละงานที่ถูกแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ ในชั้นที่หนึ่งนั้น จะนำเข้ามาจัดรวมกลุ่มกันเข้าตามเหตุผลและประเภทของงาน

3. การกำหนดช่วงของการควบคุมและบังคับบัญชา (Span of Control) เป็นการกำหนด และกสุ่มของงานว่างานในแต่ละกลุ่มเหล่านั้นจะอยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาคนใด ผู้บังคับบัญชาคนหนึ่ง ๆ จะมีผู้ใต้บังคับบัญชาในความรับผิดชอบกี่คน

4. การมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานไปยังกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดไว้ เรียกว่า Delagation of Authority ซึ่งการมอบหมายอำนาจหน้าที่นั้นควรจะสมดุลกับหน้าที่ความรับผิดชอบในตำแหน่งนั้น ๆ ด้วย

5. การจัดวิธีการในการปฏิบัติงาน การกำหนดเครื่องมือและแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างของหน่วยงานที่ได้กำหนดไว้ เครื่องมือและแนวทางในการปฏิบัติงานดังกล่าวได้แก่ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ระเบียบวิธีปฏิบัติ ซึ่งนอกจากจะเป็นข้อกำหนดในการปฏิบัติงานแล้วยังเป็นการประสานการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามโครงสร้างที่กำหนด เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมขององค์กรอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าการจัดองค์กรนั้นเป็นกระบวนการซึ่งผู้บริหารพยายามที่จะวางแผนเบี่ยงหน้าที่ในการปฏิบัติงาน กำหนดสภาพภายนอกองค์การ เพื่อจัดคนและงานต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับความรู้และความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำ และการแบ่งส่วนของอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสม ทั้งนี้การจัดองค์กรมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดโครงสร้างขององค์กร โครงสร้างในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการบริหารงานได้สะดวก เพราะโครงสร้างที่กำหนดขึ้นมาอย่างมีเหตุมีผลนั้นจะเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ประสานการทำงานระหว่างหน่วยงานย่อย ๆ ต่าง ๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากขั้นตอนต่าง ๆ ในการจัดองค์การดังได้กล่าวแล้วข้างต้น สามารถพิจารณาจำแนกประเภทขององค์การได้ตามลักษณะของการจัดองค์การดังนี้

1. พิจารณาองค์การจากแผนผังแสดงโครงสร้างขององค์การ (Organization Chart) จะจำแนกประเภทขององค์การได้ 2 ประเภท คือ

- 1.1 องค์การที่เป็นทางการ (Formal Organization)
  - 1.2 องค์การที่ไม่เป็นทางการ (Informal Organization)
2. พิจารณาองค์การจากลักษณะของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์การ จำแนกประเภท ขององค์การได้ 2 ประเภท คือ
- 2.1 หน่วยงานหลัก (Line Organization)
  - 2.2 หน่วยงานช่วยอำนวยการ (Staff Organization)
3. พิจารณาองค์การจากการจำแนกแผนงาน (Departmentation) จะจำแนก องค์การได้ 5 รูปแบบ คือ
- 3.1 การจัดองค์การแบบแบ่งแยกตามหน้าที่ (Functional Organization)
  - 3.2 การจัดองค์การแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วย (Division Organization)
  - 3.3 การจัดองค์การแบบผสมระหว่าง ข้อ 3.1 และ ข้อ 3.2
  - 3.4 การจัดองค์การแบบโครงการ (Project Organization)
  - 3.5 การจัดองค์การแบบผสมระหว่างข้อ 3.1 และข้อ 3.4 (Matrix Organization)
4. การจัดองค์การแบบคณะกรรมการ (Committee Organization)

องค์การที่เป็นทางการ (Formal Organization)

องค์การที่เป็นทางการ เป็นองค์การที่มีการจัดอย่างมีระเบียบแบบแผน และ ปรากฏเป็นผังแสดงโครงสร้างขององค์การ (Organization Chart) คือมีการทำหนัดถึง ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบสำหรับยีดถือปฏิบัติตาม ไว้อย่างชัดเจน สถานภาพ บทบาท ตำแหน่งหน้าที่ ค่าตอบแทน รางวัลตอบแทน และ บทลงโทษจะบ่งบอกไว้อย่างละเอียด มีการทำหนัดถึงช่วงของการติดต่อสื่อสารและ ประสานการปฏิบัติงานภายในองค์การ พร้อมทั้งระบุถึงลักษณะงานที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ ละคนจะต้องรับผิดชอบ ตลอดจนจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ขององค์การไว้ด้วย การปฏิบัติงาน ภายในองค์การที่เป็นทางการนั้นจะยึดถือตามระเบียบ กฏเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โครงสร้างขององค์การเป็นทางการนี้จัดไว้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานและสมาชิกขององค์การยึดถือ และปฏิบัติตาม และช่วยให้ผู้บริหารสามารถควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแนวทาง ที่กำหนด ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานและสมาชิกขององค์การจะเน้นความ สัมพันธ์อย่างเป็นทางการตามสภาพการบังคับบัญชาและขอบเขตการปฏิบัติงานจะไม่มีการ

สร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นกันเองหรือเป็นส่วนตัว ไม่มีความยึดหยุ่นและไม่มีข้อยกเว้นในการปฏิบัติงาน

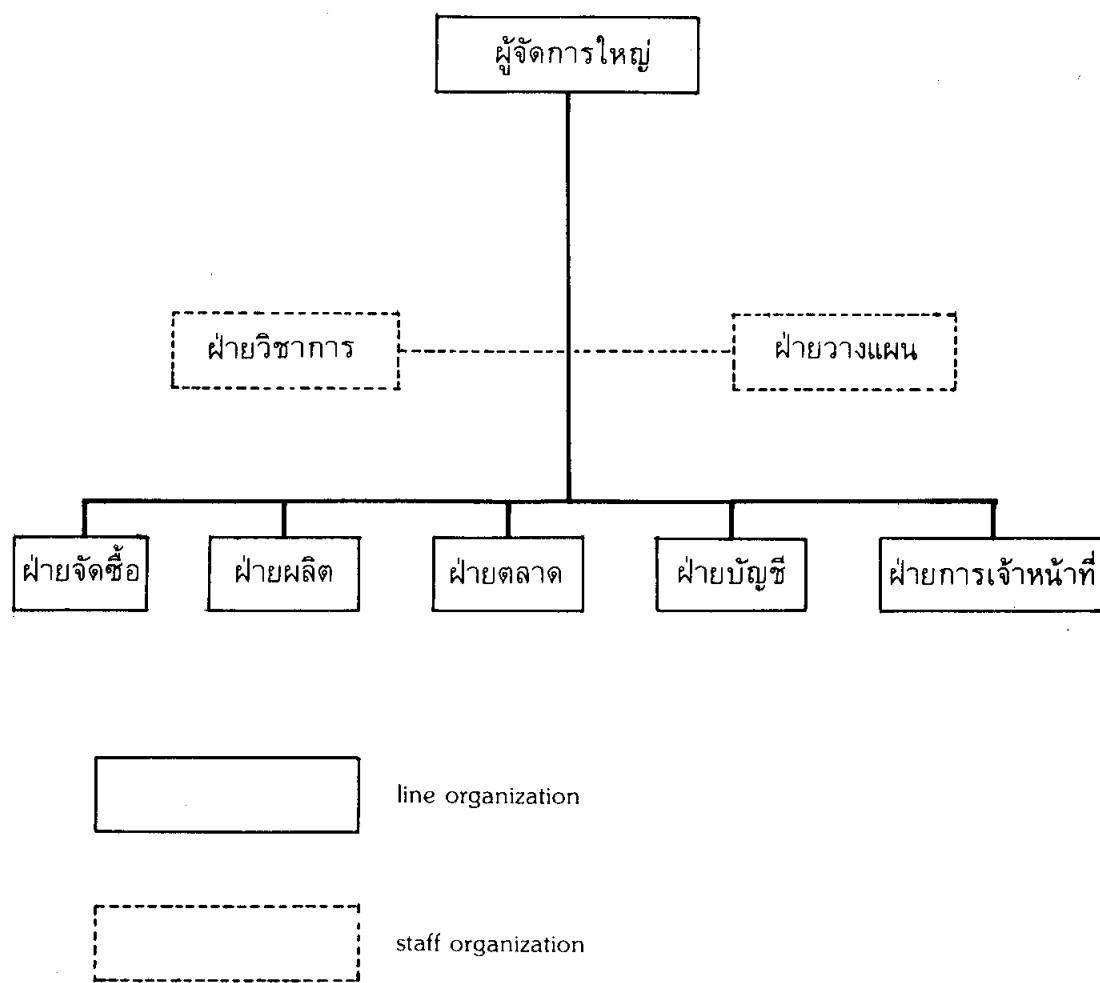
องค์การที่ไม่เป็นทางการ (Informal Organization)

องค์การที่ไม่เป็นทางการเป็นองค์การที่ไม่มีระเบียบแบบแผนในการจัด เกิดขึ้นจาก การสร้างความสัมพันธ์อกเหนือจากที่กำหนดไว้ในโครงสร้างขององค์การที่เป็นทางการ สภาพขององค์การอย่างไม่เป็นทางการนั้นไม่มีการระบุถึงหลักเกณฑ์ใด ๆ เอาไว้ ไม่สามารถกำหนดขอบเขตของความสัมพันธ์และขอบเขตของการควบคุมได้ มีลักษณะของ ความยึดหยุ่นสูง ไม่มีระเบียบพิธี เกิดขึ้นจากความต้องการของสมาชิกหรือผู้ปฏิบัติงาน ภายใต้องค์การอันเนื่องมาจากโครงสร้างของสังคมบรรทัดฐานของสังคม ค่านิยม ประเพณี หรือข้อตกลงต่าง ๆ ที่สมาชิกหรือกลุ่มผู้ปฏิบัติงานต้องยึดถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ซึ่ง สิ่งเหล่านี้อาจเกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ต้องปฏิบัติและรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ หรือ ไม่ก็ได้ แต่ลักษณะขององค์การอย่างไม่เป็นทางการจะเกิดขึ้นแทรกซ้อนในองค์การที่ เป็นทางการเสมอและมีอิทธิพลกระทบต่อการดำเนินกิจกรรม และแนวทางในการปฏิบัติ งานตามโครงสร้างขององค์การอย่างเป็นทางการโดยตรงและโดยอ้อม ในลักษณะที่เป็น ผลกระทบทางบวกและทางลบ เพราะฉะนั้นผู้บริหารจะต้องยอมรับสภาพขององค์การอย่าง ไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้น และใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการเหล่านั้น ในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ เพราะ องค์การอย่างไม่เป็นทางการนั้นมีความสำคัญต่อผลการปฏิบัติงานไม่น้อย เนื่องจากโครงสร้าง อย่างไม่เป็นทางการจะมีผลกระทบต่อความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ปฏิบัติงานโดยตรง เพราะโดยธรรมชาติแล้วคนมักไม่ชอบถูกจำกัดอยู่เฉพาะภายในกฎเกณฑ์ และโดยเฉพาะ อย่างยิ่งเมื่อต้องมาปฏิบัติงานร่วมกัน แน่นอนที่สุดเขายอมสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็น ส่วนตัวกันขึ้นโดยปริยาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างการประสานงาน ความร่วมมือใน การปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี สร้างความเป็นกันเองในการปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงาน เหล่านั้นเต็มใจปฏิบัติงานมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม องค์การอย่างไม่เป็นทางการก็มีข้อ จำกัดในตัวของมันเอง ในแรกที่ว่าความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการนั้นอาจเป็นอุปสรรค ต่อการปฏิบัติงานได้เช่นกัน เพราะการขาดระเบียน กฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานแม้เพียง เล็กน้อยก็เกิดผลเสียได้เป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้บริหารจึงควรใช้วิารณญาณเกี่ยวกับโครงสร้าง ขององค์การอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในอันที่จะสร้างประโยชน์ให้กับองค์การ ได้มากที่สุด

หน่วยงานหลักและหน่วยงานช่วยอำนวยการ (Line and Staff Organization)

หน่วยงานหลัก (Line Organization) หมายถึง หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบและสนองตอบต่อวัตถุประสงค์หลักโดยตรงขององค์การ รับผิดชอบในการที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์การให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด下来的ที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานหลักจะมีลักษณะเป็นอำนาจหน้าที่ในฐานะที่ผู้บังคับบัญชา มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเหล่านี้จะลดหลั่นกันลงมาจากระดับสูงสู่ระดับล่างตามสายการบังคับบัญชา ซึ่งสายการบังคับบัญชานี้เองที่เป็นเครื่องมือในการประสานอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ และเป็นเครื่องมือในการควบคุมการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น งานที่หน่วยงานหลักรับผิดชอบจึงเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติโดยตรง ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานอยู่ภายใต้หน่วยงานหลักจะมีอำนาจหน้าที่ในการสั่งการอย่างเป็นทางการ

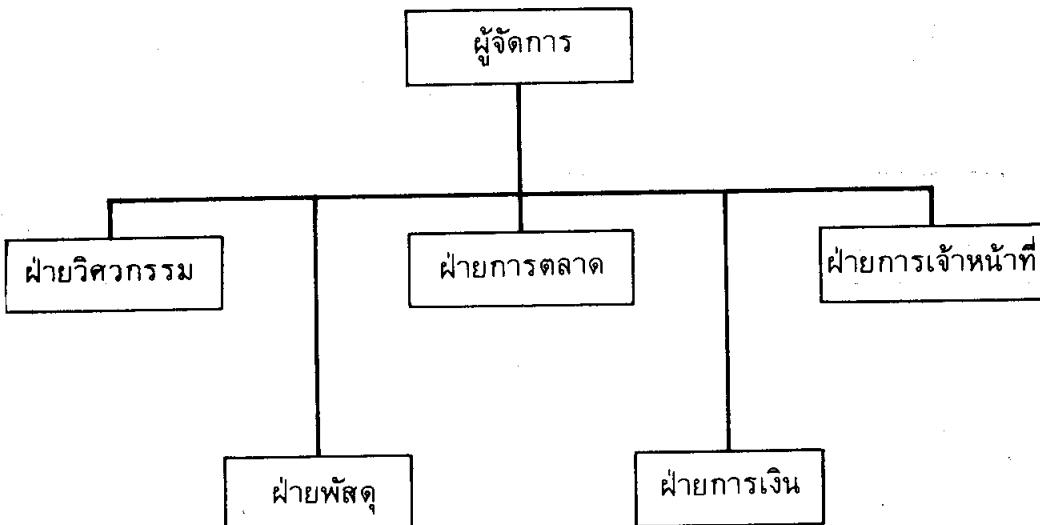
หน่วยงานช่วยอำนวยการ (Staff Organization) หมายถึงหน่วยงานที่ช่วยปฏิบัติงานหลักขององค์การ ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือหน่วยงานหลักให้สามารถปฏิบัติงานได้ดีและบรรลุเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลักษณะอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานช่วยอำนวยการก็คือการให้คำปรึกษาหารือคำแนะนำ แก่หน่วยงานหลัก แก่ผู้บริหารต่าง ๆ ในลักษณะของการเสริมสร้างให้การปฏิบัติงานสำเร็จผลและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หน่วยงานช่วยอำนวยการไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติโดยตรงไม่มีอำนาจหน้าที่ตามสายการบังคับบัญชา เป็นหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ด้านให้ความคิด เพื่อที่จะให้ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของหน่วยงานหลัก โดยที่หน่วยช่วยอำนวยการไม่มีอำนาจสั่งการ การสั่งการของหน่วยงานช่วยอำนวยการจะต้องดำเนินการโดยผ่านหน่วยงานหลัก อำนาจที่หน่วยงานช่วยอำนวยการมีอยู่นั้นมีลักษณะเป็นอำนาจแฝง (Latent) คำแนะนำ และข้อมูลต่าง ๆ ที่หน่วยงานช่วยอำนวยการเสนอ มาันจะถูกส่งขึ้นไปให้ผู้บังคับบัญชาในระดับสูงพิจารณาว่าสมควรจะนำไปปฏิบัติหรือไม่ ถ้าผู้บังคับบัญชาเห็นสมควรก็จะสั่งการให้นำไปปฏิบัติต่อไป ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสมก็จะให้รับข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำไว้ก่อนหรืออาจจะสั่งให้หน่วยงานช่วยอำนวยการกลับไปพิจารณาใหม่ก็ได้

รูปที่ 2 ลักษณะองค์การที่เป็นหน่วยงานหลัก (line organization) และหน่วยงานช่วยอำนวยการ (staff organization)

องค์การแบบแบ่งแยกตามหน้าที่ (Functional Organization)

องค์การแบบแบ่งแยกหน้าที่มีโครงสร้างขององค์การที่ถือตามประเภทของงานหรือหน้าที่ในการปฏิบัติงานเป็นหลัก คือมีการจัดองค์การจำแนกตามกลุ่มของกิจกรรมที่เหมือนกัน และเกี่ยวข้องกันจะถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน ตามรูปที่ 2 จะเห็นได้ว่ามีการแบ่งหน่วยงานออกเป็นฝ่ายตามประเภทของงานและหน้าที่ เช่น ฝ่ายวิศวกรรม ฝ่ายพัสดุ ซึ่งแต่ละฝ่ายนั้นจะอยู่ในความรับผิดชอบของผู้จัดการทั่วไป

รูปที่ 3 โครงสร้างการจัดองค์การแบบแบ่งแยกหน้าที่ (Functional Structure)

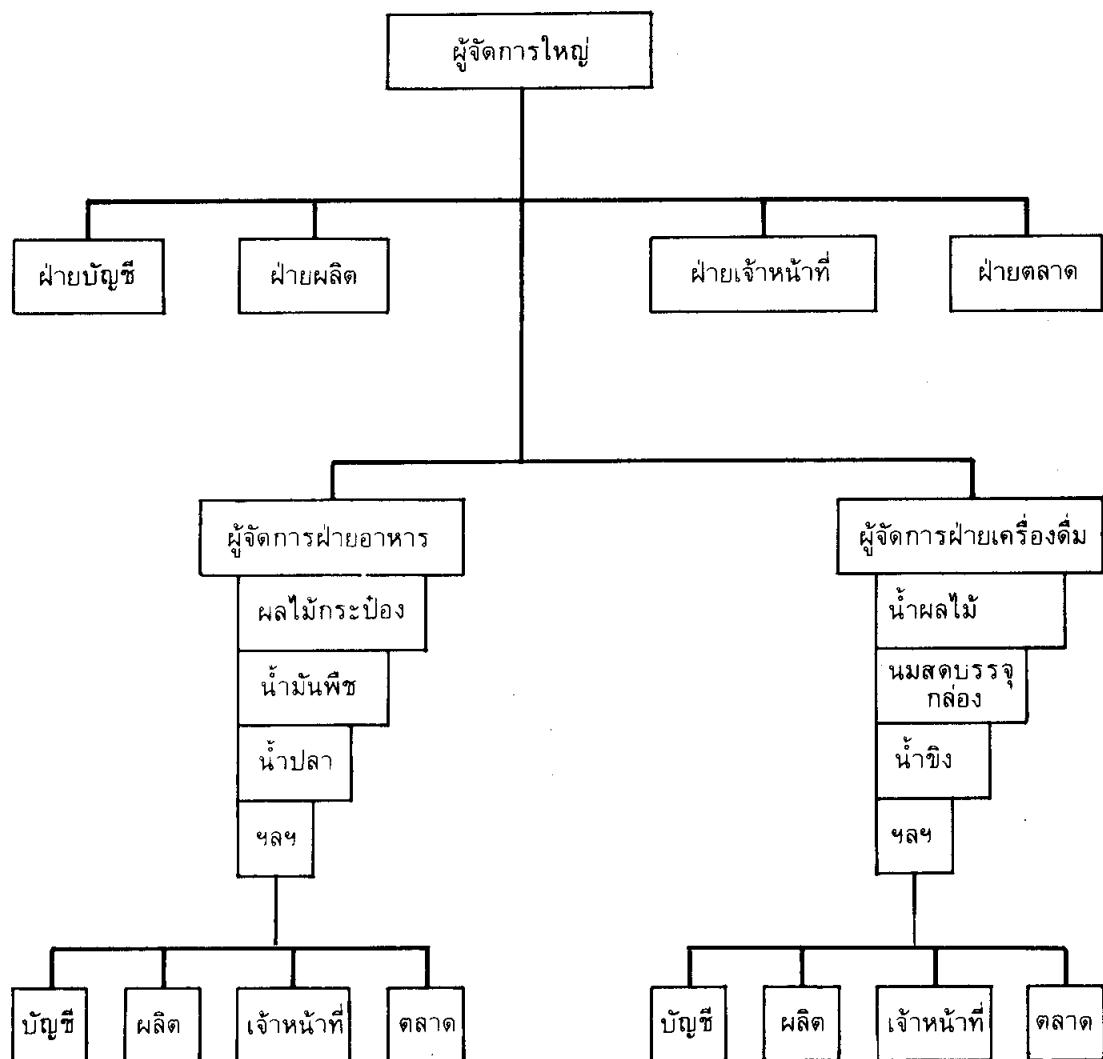
การจัดองค์การแบบนี้适合ในการควบคุมการปฏิบัติงาน เพราะมีการแบ่งหน่วยงานออกตามหน้าที่ ตามความชำนาญของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานมีมาก แต่ก็มีข้อเสียคือการจัดแบ่งหน่วยงานตามหน้าที่เป็นการสร้างความเป็นอิสระกันใน การปฏิบัติงาน แต่ละหน่วยงานเป็นอิสระจากกัน ถึงแมจะอยู่ภายใต้สังกัดเดียวกันก็ตาม เพราะแต่ละหน่วยงานต่างก็มุ่งปฏิบัติงานเพื่อเป้าหมายหลักของหน่วยงานของตน ทำให้ลดลงความสำคัญของเป้าหมายรวมขององค์กรไป แต่ละหน่วยงานขาดการประสานการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน ถ้าหากเกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ก็จะมีการซัดทอดความผิดกันขึ้น และในกรณีที่มีการขยายงานไปในส่วนภูมิภาคจะทำให้เกิดปัญหาในการ

ควบคุมและประสานงานมากยิ่งขึ้น นอกจานนี้การปฏิบัติงานข้าราชการ จำเจในหน้าที่ ความรับผิดชอบ และความชำนาญเฉพาะอย่างที่ได้รับมอบหมายทำให้ปฏิบัติงานเกิด ความเบื่อหน่าย เป็นผลทำให้ผลการปฏิบัติงานลดลงในที่สุด และการทำงานข้าราชการเฉพาะ อย่างในสายงานที่รับผิดชอบ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความชำนาญในงานด้านเดียว กัน เป็น การจำกัดโอกาสก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานและส่งผลกระทบการทำงานแบบเป็น เอกเทศนาน ๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถทำงานร่วมกันแบบกลุ่ม (teamwork) ได้

องค์การแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วย (Divisional Organization)

ลักษณะขององค์การแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วย (division) นั้น แต่ละหน่วย จะมีอิสระในการบริหารงานตามที่ได้รับมอบหมาย ผู้บังคับบัญชาและผู้ปฏิบัติงานในแต่ ละหน่วยจะมีโอกาสฝึกฝนการปฏิบัติงานในทุกหน้าที่อย่างกว้างขวาง เป็นการสนับสนุน ผู้บริหารให้มีลักษณะเป็น generalist เพื่อลดภาระความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาใน ระดับสูง ลักษณะการจัดองค์การสนับสนุนการสนองตอบความต้องการในแนวความคิด เกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้มากขึ้น เพราะแต่ละหน่วยงานที่มีการจัดองค์การแบบนี้ต้อง มีอำนาจอิสระในการตัดสินใจของตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานให้มีความคล่องตัว และยืดหยุ่นมากขึ้นกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรได้มาก ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างให้ผู้ บังคับบัญชาในแต่ละหน่วยมีความรับผิดชอบต่อผลสำเร็จของงาน หรือความล้มเหลวของ งานสูงขึ้น การจัดองค์การประเภทนี้แต่ละหน่วย (division) อาจแบ่งหน่วยงานได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

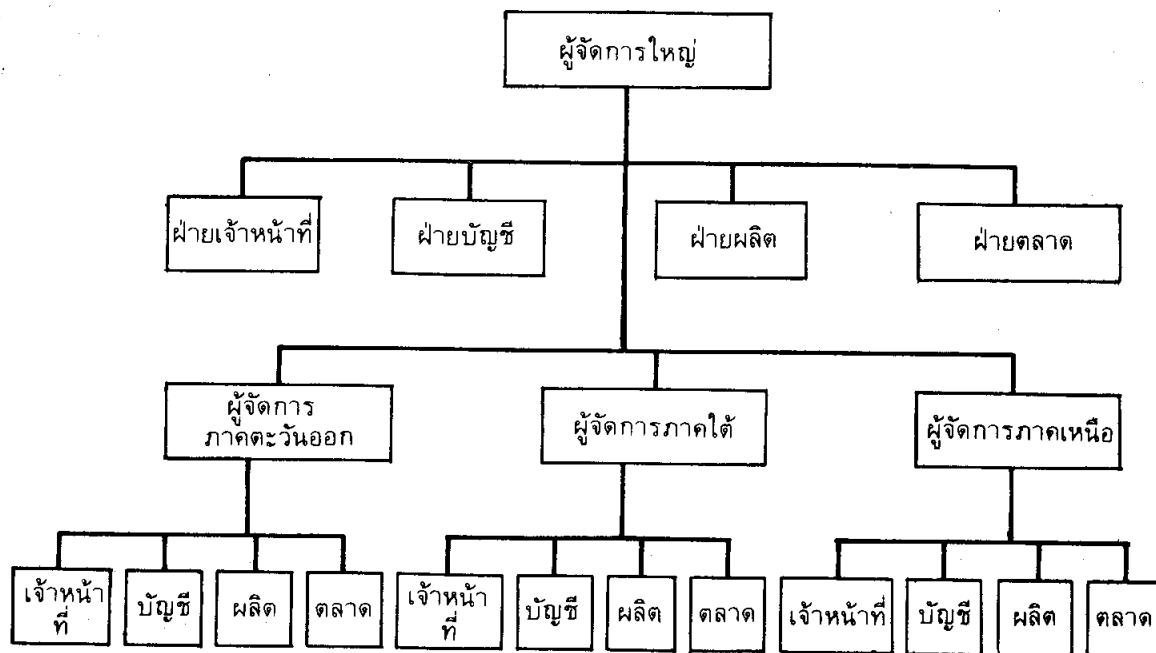
ก. การจัดแบ่งตามผลิตภัณฑ์ (Product division) เป็นการจัดแบ่งกลุ่ม งานตามประเภทของผลิตภัณฑ์หรือประเภทสินค้า โดยให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดของแต่ละ หน่วย (division) มีอำนาจหน้าที่ในงานซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าได้ เช่น งานผลิต งานขาย งานจัดซื้อ งานตลาด การจัดแบบนี้จะช่วยให้ประเภทของผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าต่าง ๆ ได้รับความสนใจอย่างเต็มที่ และทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานมี ความชำนาญในหน้าที่ต่าง ๆ เช่น งานขาย งานตลาด ในส่วนที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์แต่ละ อย่างได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 4 โครงสร้างองค์การแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วยตามผลิตภัณฑ์

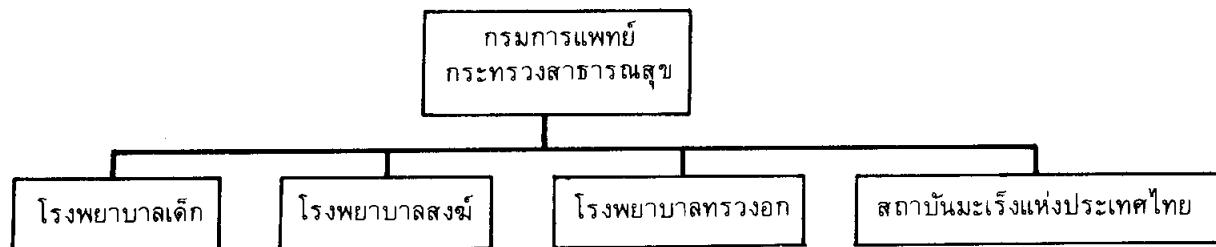
(Product Division Structure)

๓. การจัดแบ่งตามพื้นที่ (Territorial or Geographical Division) เป็นการจัดองค์การโดยแบ่งตามพื้นที่ หรือแบ่งตามเขตภูมิศาสตร์ การจัดโครงสร้างขององค์การแบบนี้ทำให้การปฏิบัติงานในหน่วยงานคล่องตัวมากยิ่งขึ้น เพราะมีการกระจายอำนาจออกไปตามหน่วยงานต่าง ๆ แต่ละหน่วยงาน ถ่างก็มีอิสระในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้บริหารของหน่วยงาน (executive division) มีความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานมากขึ้น และหน่วยงานตามท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาให้กับประชาชนและผู้รับบริการในท้องที่นั้น ๆ ได้ดีกว่าหน่วยงานจากส่วนกลาง

รูปที่ ๕ โครงสร้างองค์การแบบแบ่งส่วนงานตามพื้นที่ (Territorial Division Structure)

ค. การจัดแบ่งตามประเภทของลูกค้า หรือผู้รับบริการของหน่วยงานนั้น ๆ (Clientele Division) เช่น โรงพยาบาลท่องเที่ยว โรงพยาบาลสงเคราะห์ องค์กรทางการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งการจัดองค์การในลักษณะนี้สามารถสนองความต้องการของลูกค้าได้เป็นอย่างดี เพราะแต่ละหน่วยงานจะมีความสามารถให้ความสนใจกับความต้องการของลูกค้าเป็นสำคัญ

รูปที่ ๔ โครงสร้างขององค์การแบบแบ่งส่วนงานตามประเภทของลูกค้า
(Clientele Division Structure)

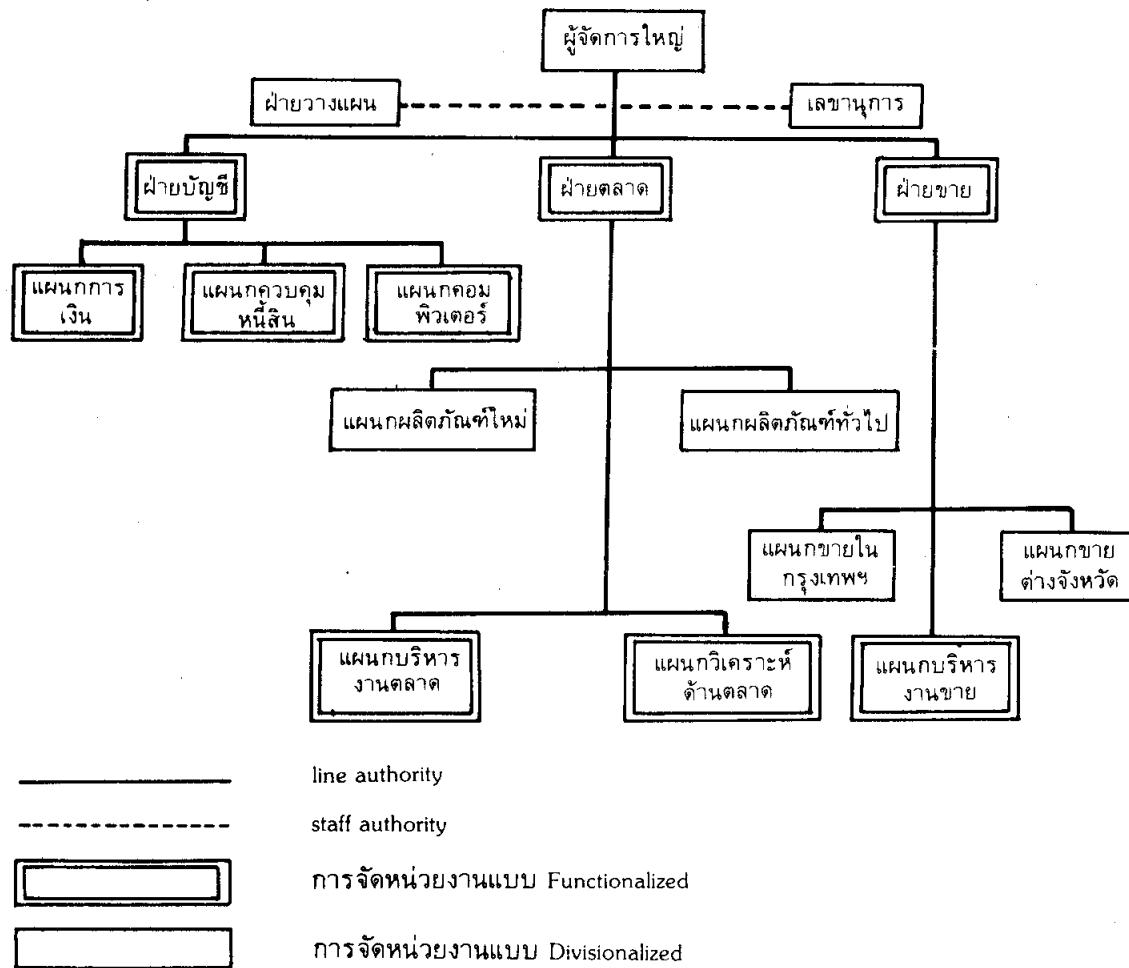
อย่างไรก็ตาม การจัดองค์การแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วยก็มีข้อบกพร่อง เกิดขึ้นจากลักษณะการจัดองค์การ ไม่ว่าจะเป็นการจัดแบ่งตามประเภทสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ จัดแบ่งตามพื้นที่หรือจัดแบ่งตามประเภทของผู้รับบริการก็ตาม ทั้งนี้ เพราะแต่ละหน่วยงาน (division) อาจมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานมากเกินไป จนทำให้เกิดการปฏิบัติงาน เกินขอบเขตความรับผิดชอบได้ การแบ่งหน่วยงานตามพื้นที่เป็นการเพิ่มงบประมาณรายจ่ายในการบริหาร เพราะมีงานหลายหน้าที่ซึ่งมีการปฏิบัติในส่วนกลางแล้ว ก็ยังมี การปฏิบัติซ้ำอีกในส่วนภูมิภาค

องค์การแบบผสมระหว่างแบบแบ่งแยกตามหน้าที่ (Functionalized) และแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วย (Divisionalized)

ลักษณะขององค์การในแบบนี้เป็นลักษณะการจัดองค์การในทางปฏิบัติ เพื่อลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการทั้งการจัดองค์การแบบแบ่งแยกหน้าที่ และการจัดองค์การแบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วย ดังนั้นจึงมีการจัดองค์การในแบบผสมขึ้น เพื่อให้การปฏิบัติงานภายในองค์การบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งการที่จะพิจารณาให้มีการจัดองค์การในแบบแบ่งแยกตามหน้าที่ (functionalized) หรือแบบแบ่งส่วนงาน (divisionalized) ควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์จากการแบ่งงานตามหน้าที่และความชำนาญพิเศษในการปฏิบัติงาน (Specialization) จะต้องไม่ละเลยที่จะเน้นก่อตั้งข้อจำกัดของการทำงานโดยใช้ความชำนาญพิเศษไว้ด้วย
2. การแบ่งงานเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการควบคุมการปฏิบัติงาน ดังนั้นงานใดหรือการปฏิบัติงานใดที่ใช้เป็นเครื่องตรวจสอบงานในอีกหน้าที่หนึ่งควรแยกงานนั้นไว้คนละหน่วยงาน
3. การจัดแบ่งองค์การออกเป็นหน่วยงานทั้งแบบตามหน้าที่ และแบบแบ่งส่วนงานหน่วยงานที่แบ่งออกไปควรมีปริมาณงานและความรับผิดชอบเท่า ๆ กัน หรือใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการเบรียบทீயบและประเมินผลงาน
4. การแบ่งงานควรจะเป็นเครื่องมือช่วยในการประสานการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ประสานระหว่างกิจกรรมและหน้าที่ที่แตกต่างกันให้สอดคล้องกับเป้าหมายรวมขององค์การในระดับสูง เช่น ในกรณีที่มีการจัดองค์การตามแบบหน้าที่ และความชำนาญพิเศษ หน้าที่รับผิดชอบที่เหมือนกันจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน และควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานตามหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านั้นในระดับสูงด้วย
5. ต้องพิจารณาว่าลักษณะการจัดองค์การแบบใดเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกขององค์การมากที่สุด และสามารถประยุกต์ใช้จ่ายได้มากที่สุดด้วย
6. ต้องพิจารณาว่าลักษณะการจัดองค์การแบบใดสามารถตอบสนองความต้องการทั้งทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติงานได้มากที่สุด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานภายนอกองค์การ

เหล่านั้นที่มุ่งทำลายและความสามารถของเข้าให้กับการทำงานเพื่อวัตถุประสงค์รวมขององค์กรในที่สุด

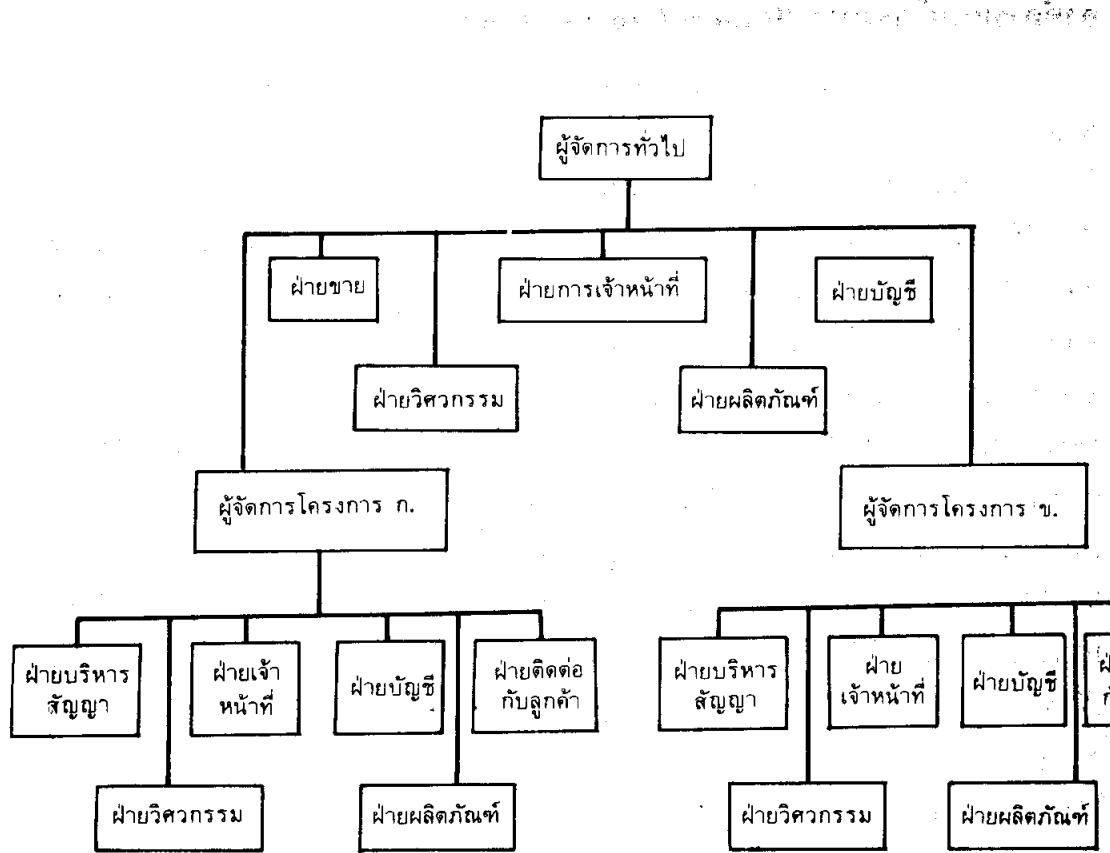

รูปที่ 7 โครงสร้างองค์การแบบผสม

องค์การแบบโครงการ (Project Organization)

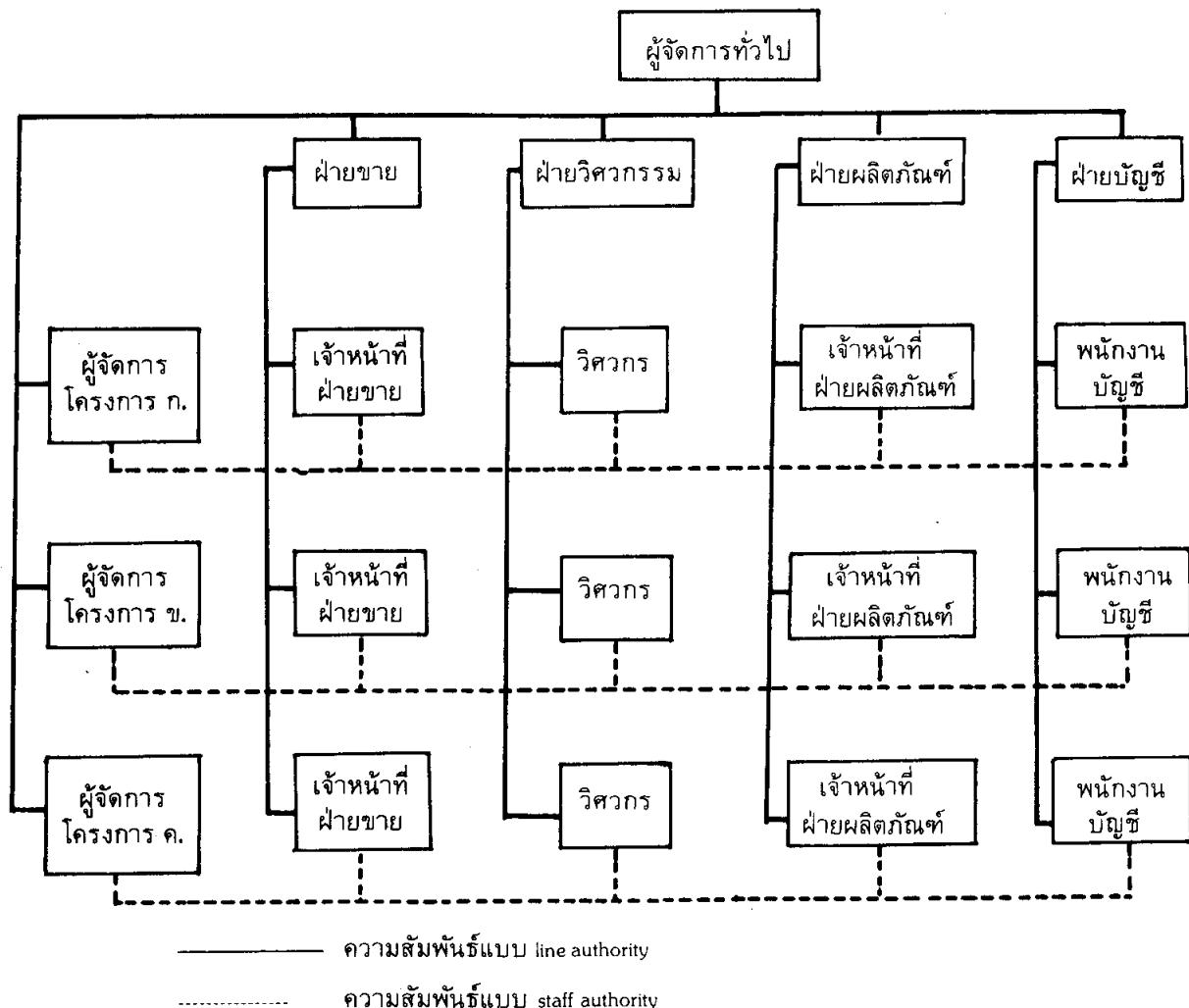
ลักษณะการทำงานภายในองค์การแบบโครงการนั้น จะมีลักษณะชั่วคราว (temporary) คือมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดในการปฏิบัติงานที่แน่นอนตามที่ได้กำหนดไว้ วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานจะเป็นวัตถุประสงค์ซึ่งสามารถบรรลุได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด (Attainable Objective) โครงการสร้างการทำงานในองค์การไม่เน้นในเรื่องสายการบังคับบัญชา แต่ให้ความสำคัญกับการประสานการปฏิบัติงานระหว่างหลายหน่วยงานเข้าด้วยกัน เน้นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้ร่วมงานในลักษณะความสัมพันธ์ตามแนวโน้ม (Horizontal) และลักษณะการทำงานแบบกลุ่ม (teamwork) โดยมีผู้อำนวยการโครงการหรือผู้จัดการโครงการ (Project Manager) เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการปฏิบัติงานภายในองค์การโดยตรง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการภายในระยะเวลาและงบประมาณที่กำหนด ซึ่งอำนาจหน้าที่ของผู้จัดการโครงการนั้นมีความรับผิดชอบมากกว่ามีอำนาจหน้าที่ตามสายการบังคับบัญชา นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่เข้ามาปฏิบัติงานภายในโครงการจะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่แบบกึ่งถาวร (semi-permanent) คือ เจ้าหน้าที่ที่เข้ามาร่วมงานจะถูกขอยืมตัวมาจากหน่วยงานประจำเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว และเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วก็จะถูกส่งตัวคืนต้นสังกัดเดิมหรือมอบหมายให้รับผิดชอบงานโครงการอีกต่อไป

การจัดองค์การแบบโครงการนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของค่าใช้จ่าย คือเป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูงในกรณีที่มีงานโครงการหลาย ๆ โครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นโครงการที่มีลักษณะแบบเดียวกันจะทำให้เกิดเจ้าหน้าที่ทำงานซ้ำซ้อนกันได้

รูปที่ 8 โครงสร้างการจัดองค์การแบบโครงการ (Project Organization Structure)

องค์การแบบผสมระหว่างแบบแบ่งแยกหน้าที่ (Functionalized) และแบบโครงการ (Project) (Matrix Organization)

รูปที่ ๙ โครงการจัดองค์การแบบผสม (Matrix Organization Structure)

การจัดองค์การแบบผสมในลักษณะ Matrix Organization นั้น เป็นองค์การที่มีลักษณะชั่วคราวเหมาะสมสำหรับการดำเนินงานแบบโครงการขนาดใหญ่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรฐานที่ต้องการ ภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดไว้ โดยจะมีการมอบหมายงานให้ผู้จัดการโครงการ (Project Manager) รับผิดชอบการดำเนินงานภายในโครงการ มีการระดมกำลังเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานตามหน้าที่ (Functional Organization) ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้มาร่วมปฏิบัติงาน และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานแล้วก็ส่งเจ้าหน้าที่เหล่านั้นคืนต้นสังกัดเดิม ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานในองค์การแบบผสมนี้จะเป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน (Horizontal) มากกว่าแนวตั้ง (Vertical) เพราะเป็นการทำงานซึ่งอยู่ในหมู่ผู้ร่วมงานซึ่งกูขอยึดตัวมาจากการน่วงงานต่าง ๆ กัน เน้นการทำงานในแบบกลุ่มโดยผู้จัดการโครงการจะไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาโดยตรงต่อผู้ร่วมปฏิบัติงาน ผู้ร่วมปฏิบัติงานยังคงขึ้นตรงต่อผู้บังคับบัญชาตามหน่วยงานหลักตามหน้าที่ (Functional Organization) จัดองค์การแบบนี้ประยุตค่าใช้จ่ายได้มากกว่าการจัดองค์การแบบโครงการ เพราะสามารถถือได้หยุ่นกำลังคนได้มาก

การจัดองค์การแบบคณะกรรมการ (Committee)

คณะกรรมการ (Committee) หมายถึง กลุ่มของคนที่เข้ามาร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ภายในองค์การ กลุ่มของคณะกรรมการนี้ อาจรวมกันขึ้นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการที่ตั้งขึ้น มักจะมีการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเพื่อร่วมເອานຸຄລາຈາກຝ່າຍຕ່າງໆ ມາຊ່ວຍພິຈາລະນາ ແລະແກ້ໄຂປັບປຸງຫາເພະອ່າງທີ່ໂດຍຄະແນນກາຮະທຳທີ່ໃນການໃຫ້ຄໍາປຶກໜາຫວີ່ອ ມີອຳນາຈໃນການຕັດສິນໃຈ ແລະຕັດສິນປັບປຸງຫາຕາມທີ່ໄດ້ຮັບມອບໝາຍໃຫ້

การจัดองค์การในลักษณะคณะกรรมการนั้น จึงเป็นการจัดองค์การที่มีทั้งลักษณะที่เป็นการถาวร เพื่อรับผิดชอบการปฏิบัติงานในระยะยาว เช่น สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น หรืออาจมีลักษณะชั่วคราวเพื่อทำหน้าที่แก้ปัญหาเฉพาะเรื่อง หรือทำงานเป็นครั้งคราวเท่านั้น เช่น คณะกรรมการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ ในตำแหน่งอาจารย์ระดับ 4 ภาควิชาการบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นก็เพื่อสร้างความร่วมมือประสาน

¹¹ ราชบัณฑิตวิทยาลัยการและกิจการ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 301.

กัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะได้ทำการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล และมีความแน่นอนมากขึ้น ทั้งยังเป็นการประสานงานในระดับปฏิบัติระหว่างหน่วยงานอย่างภายในองค์การซึ่งต้องเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกันในคณะกรรมการ และเป็นการฝึกฝนให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง ได้แสดงความคิดเห็น ความคิดริเริ่ม และลักษณะของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม (participative management)

แนวโน้มของแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดองค์กรตามวิธีการบริหารแบบสถานการณ์

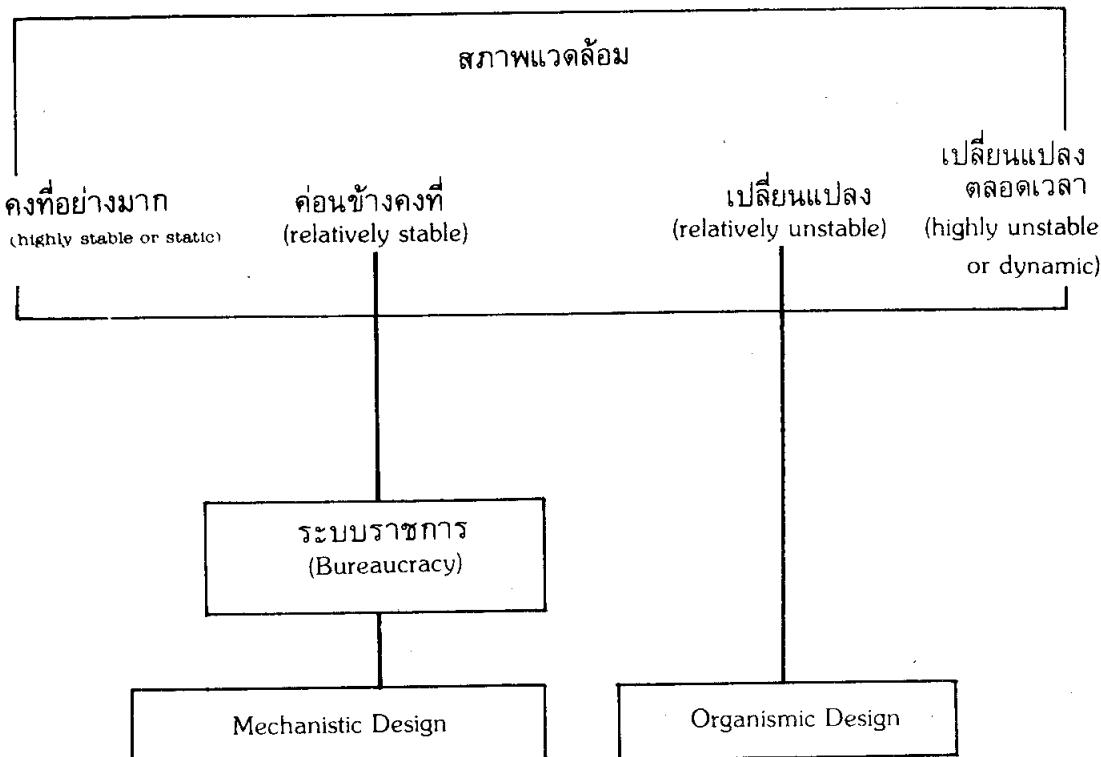
เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า องค์กรมีฐานะเป็นระบบย่อยของสังคม การรักษาความเป็นระบบขององค์การเพื่อความอยู่รอดได้นั้นเป็นเรื่องที่บูรณาการและมีปัญหาที่สลับซับซ้อนพอสมควร เพราะองค์การต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ ซึ่งสภาพแวดล้อมภายในองค์กรก็คือระบบย่อยต่าง ๆ ภายในองค์กรนั้นเอง เช่น เป้าหมายขององค์การ ค่านิยมของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์การ ความต้องการและเป้าหมายของผู้ปฏิบัติงาน ลักษณะการบริหารงาน เป็นต้น สำหรับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมาย สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น การที่องค์การจะดำเนินไปได้นั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องรักษาความสมดุล (maintain balance) ระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ ภายในองค์การ และสามารถปรับองค์การ (adaptive) ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอกซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้

ถ้าจะพิจารณาถึงระดับของความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การแล้ว สามารถจำแนกได้เป็น 4 ระดับ คือ

1. สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะคงที่อย่างมาก (highly stable or static)
2. สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะค่อนข้างคงที่ (relatively stable)
3. สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลง (relatively unstable)
4. สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (highly unstable or dynamic)

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว องค์กรมักจะตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างคงที่ (relatively stable) หรือในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง (relatively unstable) ซึ่งลักษณะของสภาพแวดล้อมนั้นจะมีผลกระทบต่อลักษณะการจัดองค์กรโดยตรง เพราะองค์การต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์การให้ได้มากที่สุด กล่าวคือ ถ้าหากองค์การตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างคงที่ ลักษณะการจัดโครงสร้างและกระบวนการทำงานภายใน

องค์การตามแนวความคิดเกี่ยวกับระบบราชการ (Bureaucracy) ก็จะนำมาใช้ในการจัดโครงสร้างการปฏิบัติงานภายในองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ เพราะตามสภาพแวดล้อมดังกล่าวไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก จึงสามารถกำหนดโครงสร้างขององค์การในลักษณะค่อนข้างถาวรได้ เนื่องจากลักษณะการทำงานจะเป็นแบบงานประจำ (routine) ทั่วๆไป หรืออาจจะกล่าวได้ว่ารูปแบบขององค์การในสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างคงที่จะเป็นแบบที่เรียกว่า Mechanistic Design สำหรับองค์การที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง (relatively unstable) โครงสร้างการจัดรูปองค์การ และกระบวนการทำงานภายในองค์การจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอก องค์การที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย รูปแบบขององค์การในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงนี้ จะเป็นแบบที่เรียกว่า Organismic Design

รูปที่ 10 การจัดรูปองค์การตามวิธีการบริหารแบบสถานการณ์ หรือ Contingency Theory

แนวโน้มของลักษณะการจัดองค์การในปัจจุบันยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารตามสถานการณ์ หรือ Contingency Theory มาจากนี้ ยอมรับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ เป็นผลทำให้โครงสร้างขององค์การมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน เพราะฉะนั้นตามแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารสมัยใหม่ ลักษณะการจัดองค์การจะมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. Mechanistic Organization คือ องค์การที่มีลักษณะการจัดโครงสร้างที่เป็นสัดส่วนแน่นอน มีแผนผังแสดงโครงสร้างขององค์การที่ชัดเจน (Organization Chart) ซึ่งลักษณะการจัดองค์การแบบนี้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีความมั่นคงพอสมควรจึงสามารถที่จะวางแผนสร้างขององค์การในแบบแบ่งแยกตามหน้าที่ (Functional Organization) หรือแบบแบ่งส่วนงาน (Divisional Organization) ได้ ลักษณะสำคัญของการจัดองค์การตามแบบ Mechanistic Organization มีดังนี้

ก. มีการจำแนกงานไปตามหน้าที่ (Function) และความรู้ความชำนาญพิเศษ (Specialization)

ข. มีการควบคุมการปฏิบัติงานและประสานงานที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนโดยผู้บังคับบัญชา

ค. ระบุถึงวิธี พันธะ ข้อผูกพัน วิธีการในการดำเนินงาน ตลอดจนบทบาทของแต่ละตำแหน่งหน้าที่ไว้อย่างละเอียดชัดเจน

ง. กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งหน้าที่ไว้แน่นอน

จ. มีโครงสร้างการปฏิบัติงานภายใต้การควบคุมอ่อนน้อม雁行หน้าที่และการติดต่อสื่อสาร ลดหลั่นลงมาตามสายการบังคับบัญชา ในรูปสามเหลี่ยมปริมาמיד (Δ) จากระดับสูงลงมาอย่างระดับล่าง

ฉ. สนับสนุนให้มีสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) ในกระบวนการบริหารงาน ด้วยการวางแผนระบบข้อมูล ระบบควบคุมข้อมูล ไว้ที่ระดับสูงสุดของ การบังคับบัญชาเท่านั้น เป็นการย้ำว่าผู้ที่มีอำนาจมากที่สุด คือผู้ที่มีอำนาจหน้าที่มากที่สุดขององค์การ

ช. ความตั้งพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical) และเน้นในเรื่องของความจริงรักภักดี ความเคราะห์เชื้อพังค์ต่องค์การ และต่อผู้บังคับบัญชา โดยให้ผู้บังคับบัญชาไม่อำนาจหน้าที่ในการควบคุมทั้งการปฏิบัติงานและพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน

2. Organismic Organization คือ องค์การที่มีความหมายสมกับสภาพแวดล้อมที่มีความเปลี่ยนแปลง ลักษณะขององค์การแบบนี้จะไม่มีแผนผังโครงสร้างขององค์การ (Organization Chart) ที่ถาวร การจัดรูปองค์การจะให้ความสำคัญกับเหตุการณ์และปัญหาเป็นตัวกำหนดผู้ปฏิบัติงาน โดยมีวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นจุดศูนย์กลางร่วมในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในองค์การ ลักษณะของการจัดองค์การแบบ Organismic Organization มีดังนี้

ก. ลักษณะการทำงานภายในองค์การให้ความสำคัญกับสภาพเหตุการณ์ จึงมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา และยังยอมรับว่าความรู้ความชำนาญพิเศษ จะมีส่วนสนับสนุนการทำงานภายในองค์การได้

ข. เน้นในเรื่องของการมีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยไม่มีการจำกัดขอบเขตของสิทธิ พันธะข้อผูกพัน หรือวิธีการในการดำเนินงาน

ค. โครงสร้างของอำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติงานภายในองค์การมีลักษณะเป็นตาข่ายงาน (Network) ไม่ใช่สามเหลี่ยมปริมาמיד

ง. ศูนย์กลางของอำนาจหน้าที่ไม่ใช่อยู่ที่ผู้บังคับบัญชา แต่อยู่ที่ผู้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน คือไม่มีผู้บังคับบัญชาที่แน่นอน ศูนย์รวมอำนาจหน้าที่จะอยู่ที่บุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา และทำให้องค์การสามารถปฏิบัติงานไปได้ตามปกติได้

จ. การติดต่อสื่อสาร และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมปฏิบัติงานภายในองค์การจะมีทั้งความสัมพันธ์ในแนวนอน และแนวทะแยง มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง

ฉ. เน้นในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่รับผิดชอบ และจรรยาบรรាជึ่งมากกว่าความจริงรักภักดีอย่างไม่มีเหตุผลต่องค์การ

เพราะฉะนั้น ลักษณะการจัดองค์การตามแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารตามสถานการณ์ (Situational or Contingency Theory) จะเป็นไปในแบบ Mechanistic Organization หรือ Organismic Organization นั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์การ รวมทั้งต้องคำนึงถึงลักษณะของผลผลิตขององค์การ และผู้รับประโยชน์หรือผู้รับบริการจากองค์การด้วย

ตารางเปรียบเทียบระหว่างการจัดองค์การแบบ Mechanistic และ Organismic

ลักษณะการบริหาร	Mechanistic	Organismic
1. ช่วงของการควบคุม (Span of Control)	แคบ	กว้าง
2. ระดับชั้นของการบังคับบัญชา	มีระดับชั้นมาก	มีระดับชั้นน้อย
3. ลักษณะของการใช้อำนาจ	เน้นในเรื่องการรวมอำนาจ	ยอมรับการกระจายอำนาจ
4. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน	มีความสัมพันธ์กันน้อย	มีความสัมพันธ์กันมาก เพราะทุกคนต้องร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์กร
5. ปริมาณของระเบียบกฎหมาย	มาก	น้อย
6. รายละเอียดของเป้าหมายหน้าที่และวิธีปฏิบัติงาน	มาก	น้อย
7. การติดต่อสื่อสาร	เป็นไปในรูปคำสั่ง และการตัดสินใจของผู้บังคับบัญชา	เป็นไปในรูปการปรึกษาหารือและการให้คำแนะนำ
8. อำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง	มีมาก	มีน้อย

สรุป

จากรายละเอียดด้าน ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปสรัสาระด้าน ๆ เกี่ยวกับองค์การและการจัดรูปองค์การในภูมิภาค ซึ่งได้กล่าวถึงในบทนี้ได้ดังนี้ คือ

1. ศึกษาถึงวิวัฒนาการของการจัดโครงสร้างและกระบวนการทำงานภายในองค์การโดยพิจารณาแบ่งทฤษฎีการจัดองค์การออกเป็น 3 ยุค คือ

1.1 ทฤษฎีการจัดองค์การในยุคดั้งเดิม (Classical Organization Theory) ซึ่งประกอบด้วยแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน 3 แนวความคิด คือ

- ก. การจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management)
- ข. ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Management Theory)
- ค. ระบบราชการ (Bureaucracy)

1.2 ทฤษฎีการจัดองค์การในยุคคลาสสิก (Neo-classical Organization Theory) ยุคนี้เริ่มต้นจากการทดลองที่เรียกว่า "Hawthorne Experiments" ซึ่งจัดว่ายุคนี้เป็นยุคที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations)

1.3 ทฤษฎีการจัดองค์การสมัยใหม่ (Modern Organization Theory) เป็นทฤษฎีที่พิจารณาองค์การในฐานะที่เป็นระบบเปิด โดยนำเอาทฤษฎีระบบ (Systems Theory) มาใช้ในการวิเคราะห์องค์การ

2. ศึกษาถึงการจัดองค์การ ในประเด็นต่าง ๆ คือ

2.1 ขั้นตอนการจัดองค์การ

2.2 การจำแนกประเภทขององค์การ โดยพิจารณาจำแนกประเภทขององค์การจาก

ก. แผนผังแสดงโครงสร้างขององค์การ

ข. ลักษณะของผู้ปฏิบัติงานภายในองค์การ

ค. การจำแนกแผนงาน

ง. การจัดองค์การแบบคณะกรรมการ

3. แนวโน้มของแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดองค์การในปัจจุบัน ซึ่งเห็นว่า การจัดองค์การจะมี 2 รูปแบบ คือ

3.1 Mechanistic Organization

3.2 Organismic Organization

ซึ่งจากทั้ง 3 ประเด็นใหญ่ ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดองค์การตั้งแต่ในยุคดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีทฤษฎีและแนวความคิดได้สามารถตัดสินใจไปได้แน่นอนว่า การจัดองค์การในรูปแบบใด สามารถเอื้ออำนวยให้การบริหารงานดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด การจัดองค์กรรูปแบบหนึ่งอาจเหมาะสมกับลักษณะงานอย่างหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับลักษณะงานอีกแบบหนึ่ง หรือการจัดองค์กรรูปแบบหนึ่งอาจส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในหมู่ผู้ปฏิบัติงานของหน่วยงานหนึ่ง แต่อาจก่อให้เกิดการแตกแยกหรือปัญหาขึ้นระหว่างผู้ปฏิบัติงานในอีกหน่วยงานหนึ่งก็ได้ ด้วยเหตุนี้เอง ลักษณะการจัดองค์การในปัจจุบัน จึงยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารงานตามสถานการณ์มากขึ้น ยอมรับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรว่า มีผลกระทบต่อการบริหารงานภายในองค์การ ซึ่งเป็นผล

ทำให้การพิจารณาจัดองค์การ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมขององค์การ สภาพแวดล้อมทางการบริหาร ตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการบริหาร แล้วจึงพิจารณาตัดสินใจไปว่า ในสภาพการณ์เช่นนี้ ควรจะจัดองค์การในแบบใด ในอันที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อการบริหารงานมากที่สุด และมีข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการบริหารงานน้อยที่สุด

คำตามท้ายบท

1. หลักเกณฑ์ของการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานในปัจจุบันได้หรือไม่ อย่างไร เพาะเหตุใด
2. ตามทัศนะของ Henri Fayol การบริหารงานมีส่วนประกอบอะไรบ้าง
3. แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหาร (Administrative Management Theory) เป็นแนวความคิดซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องใด
4. การจัดองค์การตามแบบระบบราชการ (Bureaucracy) มีหลักการสำคัญอะไรบ้าง
5. ทฤษฎีการจัดองค์การในยุค Classical, Neo-classical และสมัยใหม่ มีแนวความคิดพื้นฐานต่างกันอย่างไร
6. หน่วยงานหลัก (Line) และหน่วยงานช่วยอำนวยการ (Staff) แตกต่างกันอย่างไร
7. การจัดองค์การแบบแบ่งแยกตามหน้าที่ (Functional Organization) มีหลักการจัดองค์การอย่างไร
8. การจัดองค์การโดยแบ่งตามผลผลิต แบ่งตามพื้นที่ และแบ่งตามลูกค้า มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร
9. ความสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติงานในองค์การที่มีโครงสร้างการจัดองค์การแบบโครงสร้าง มีลักษณะเป็นอย่างไร ทำไม่เจิงเป็นเช่นนั้น
10. การจัดองค์การแบบคณะกรรมการ (Committee) มีลักษณะอย่างไร
11. จงอธิบายความหมายของคำหรือข้อความต่อไปนี้มาพอเข้าใจ
  - 11.1 Specialization
  - 11.2 The One Best Way
  - 11.3 Time and Motion Study
  - 11.8 Span of Control
  - 11.9 Organization Chart
  - 11.10 Matrix Organization

11.4 POSDCORB	11.11 Mechanistic Organization
11.5 Incentive Wage System	11.12 Organismic Organization
11.6 Hawthorne Experiments	11.13 Formal Organization
11.7 Centralization	11.14 Informal Organization
12. จงพิจารณาจับคู่ชื่อนักคลื่นในกลุ่มนี้ขวามีอีกมีความสัมพันธ์กับข้อความในกลุ่มนี้ข้างมือ	
1. The One Best Way	ก. Frank B. Gilbreth
2. Time and Motion Study	ข. Frederick W. Taylor
3. Legal Authority	ค. Gulick & Urwick
4. Piece Rate System	จ. Max Weber
5. POSDCORB	ฉ. Henri Fayol
6. Neo-classical Theory	ด. Elton Mayo
7. Hawthorne Experiments	
8. Scientific Management	

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ชงชัย สันติวงศ์. องค์กรและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

ภาษาอังกฤษ

- Fayol, Henri. *General and Industrial Management*. London : Sir Issac Pitman, 1949.
- Gilbreth, Frank B. *Motion Study*. New York : D. Van Nostrand, 1911.
- Gilbreth, Frenk B. and Gilbreth Lilian M. *Fatigue Study*. New York : Sturgis and Walton, 1916.
- Gulick, Luther and Urwick, Lyndall. *Papers on the Science of Administration*. New York : Institute of Public Administration, 1937.
- Hicks, Herbert G. *The Management of Organizations : A System and Human Resources Approach*. New York : McGraw-Hill, 1972.
- Mooney, James D. and Reiley, Alan C. *The Principles of Organization*. New York : Harper Brothers, 1954.
- Parson, Tarcott. *Structure and Process in Modern Society*. London : Collin-Macmillan, 1960.
- Simon, Herbert A. *Administrative Behavior*. New York : McMillan, 1947.
- Simon, Herbert A. "The Probverbs of Administration." *Public Administration Review* Winter, 1946. : 53 - 67
- Taylor, Frederick W. *The Principles of Scientific Management*. New York : Harper & Brothers, 1934.
- Weber, Max. *The Theory of Social and Economic Organization*. New York : McMillan, n.d.

ตัวอย่างข้อสอบปรนัยของบทที่ 5

1. ข้อใดต่อไปนี้เกี่ยวข้องกับ “องค์การ”มากที่สุด
  - (1) เป็นระบบอย่างสังคม
  - (2) มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
  - (3) ใช้กับการดำเนินงานของภาครัฐบาลเท่านั้น
  - (4) ถูกเฉพาะข้อ 1 และ 2
  - (5) ถูกทั้งข้อ 1, 2, และ 3
2. ข้อใดจัดว่าเป็นแนวความคิดในการจัดโครงสร้างและกระบวนการการทำงานในองค์การ ในยุค Neo-classical
  - (1) การจัดการแบบวิทยาศาสตร์
  - (2) ทฤษฎีระบบ
  - (3) POSDCORB
  - (4) ระบบราชการ
  - (5) มนุษยสัมพันธ์
3. คำตอบในข้อ 2 นักวิชาการคนใดที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวความคิดนั้น
  - (1) Frederick Taylor
  - (2) Elton Mayo
  - (3) Gulick
  - (4) Henri Fayol
  - (5) Max Weber
4. “Administrative Management” สัมพันธ์กับข้อใด
  - (1) Mooney & Reiley
  - (2) Gulick & Urwick
  - (3) Henri Fayol
  - (4) ถูกเฉพาะข้อ 1 และ 2
  - (5) ถูกทั้งข้อ 1, 2, และ 3
5. “Fixed Salary” ตามหลักการของ “Bureaucracy” หมายถึงอะไร
  - (1) อัตราค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง
  - (2) เงินเดือนเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการปฏิบัติงาน
  - (3) การได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนที่แน่นอน
  - (4) Incentive Wage System
  - (5) ถูกทุกข้อ
6. ข้อใดหมายถึง การกำหนดภาระงานต่าง ๆ จะอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา คนใด
  - (1) Departmentation
  - (2) Delegation of Authority
  - (3) Span of Control
  - (4) Job Analysis
  - (5) Job Definition

7. Staff Organization มีลักษณะอย่างไร
  - (1) เป็นองค์การที่ไม่เป็นทางการ
  - (2) มีหน้าที่ช่วยปฏิบัติงานหลักขององค์การ
  - (3) มีอำนาจหน้าที่แบบอำนาจแบ่ง
  - (4) ถูกเฉพาะข้อ 2 และ 3
  - (5) ถูกทั้งข้อ 1, 2, และ 3
8. การจัดองค์การแบบใดมีลักษณะช้าคร่าว
  - (1) แบบแบ่งแยกตามหน้าที่
  - (2) แบบแบ่งส่วนงานออกเป็นหน่วย
  - (3) แบบผสมระหว่างข้อ 1 และ 2
  - (4) แบบโครงสร้าง
  - (5) ถูกเฉพาะข้อ 3 และ 4
9. จำกัดตอบในข้อ 8 ลักษณะเด่นขององค์การแบบนั้นคืออะไร
  - (1) เน้นการควบคุมการปฏิบัติงาน
  - (2) สนับสนุนผู้บริหารแบบ generalist
  - (3) เน้นการทำงานแบบ teamwork
  - (4) ถูกเฉพาะข้อ 1 และ 2
  - (5) ถูกเฉพาะข้อ 2 และ 3
10. Mechanistic Organization มีลักษณะอย่างไร
  - (1) ไม่ปรากฏใน Organization Chart
  - (2) สนับสนุนการบังคับบัญชาในรูปสามเหลี่ยมピラミด
  - (3) เน้นความรับผิดชอบร่วมกันในการปฏิบัติงาน
  - (4) ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมขององค์การ
  - (5) เน้นความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

เฉลยคำตอบ

1. (4)	2. (5)	3. (2)	4. (4)	5. (3)
6. (3)	7. (5)	8. (4)	9. (3)	10. (2)